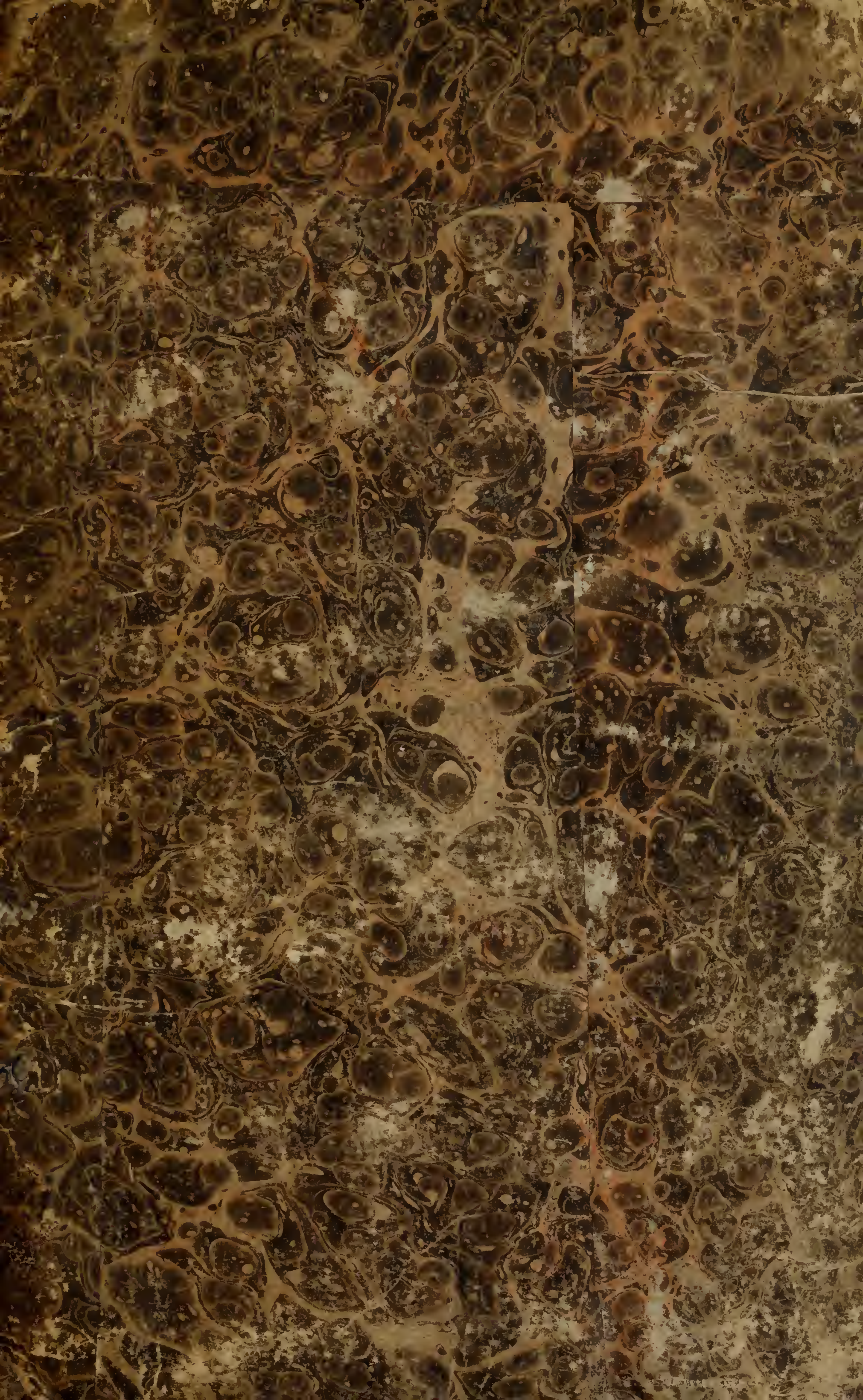
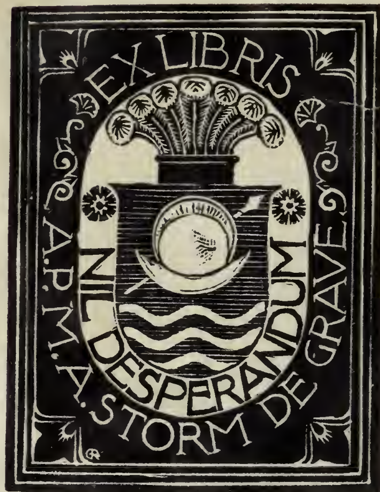

coll. complete
plate 7 torn, repaired

early Dutch lithography (cf. Moulijn p. 29)

ALGEMEENE

OPHELDERENDE VERKLARING

VAN HET

OUD LETTERSCHRIFT,

IN

STEENPLAATDRUK.

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Te LEYDEN, DEVENTER en GRONINGEN, bij

D. DU MORTIER EN ZOON,

J. H. DE LANGE, EN

J. OOMKENS.

MDCCCXVIII.

VOORBERIGT.

Daar de Algemeene ophelderende verklaringen, welke op dit Voorberigt onmiddelijk volgen, alles bevatten wat de Maatſchappij, zoo met betrekking tot het oogmerk van dit ſchoolboekje, als omtrent de aanleiding tot deszelfs vervaardiging te berigten heeft, zal het genoeg zijn alhier te melden, dat zij hetzelve verſchuldigd is, aan haar Medelid, den Heer JACOBUS KONING, *door deszelfs grondige kennis van al wat Vaderlandſche Oudheden betreft, maar bijzonder door deszelfs verdediging van* Haarlems *regtmatige aanſpraak op de eer der uitvinding van de Boekdrukkunst, genoeg en met roem bekend.*

De

De Maatſchappij kan niet twijfelen aan het nut, dat zij met de uitgave van dit werkje — van deze afbeeldingen of wel volmaakt gelijkende overbrengingen, door middel van Steenplaatdruk — in vele gevallen, en ook die zelfs van aangelegenheid, zal ſtichten. Het door velen te kennen gegeven verlangen naar de verſchijning dezer proeve van afbeeldingen en derzelver verklaringen, waarborgt haar dit.

Op last der Maatſchappij:

Hend.k Rarekes

Secretaris.

Amſterdam
den 25ſten van Herfstmaand
1818.

A L.

ALGEMEENE

OPHELDERENDE VERKLARING

VAN HET

OUD LETTERSCHRIFT.

Toen de loffelijke Maatfchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, op voorftel van een harer Departementen, ten jare 1815, befloot, om, onder opzigt van Hoofdbeftuurders, te laten vervaardigen een aantal korte voorbeelden van het *oude Letterfchrift*, en de meest gebruikelijke verkortingen van de dertiende tot de achttiende eeuw, vergezeld van eene zeer korte verklaring van het oogmerk der Maatfchappij, met en benevens eene letterlijke uitlegging en overbrenging van die voorbeelden, voldeed zij aan het verlangen van zeer velen onzer Landgenooten, aan wien het maar al te dikwerf gebleken was, hoe vele belangrijke ftukken voor de Gefchiedenis, de Kunsten en Wetenfchappen, door de onbedrevenheid van de meesten in het oude letterfchrift, van tijd tot tijd, als niets beteekenend en van geene de minfte waarde, zijn vernietigd en alzoo voor altoos verloren geraakt; hoe zelfs fommige bijzondere perfonen, door het gemis van oude grond- of koop-brieven, geflacht-registers, uiterfte willen enz., niet zelden in groote ongelegenheid geraakt, en daardoor alleen van hun goed

regt en eigendom zijn verſtoken geworden. Wij zouden daarvan, indien het bewijs behoefde, een aantal voorbeelden kunnen aanvoeren. Doch wat zoude ons de optelling, van hetgene wij op deze wijze voor altoos verloren, baten? Verheugen wij ons liever met de herinnering van hetgene wij, door de bedrevenheid van ſommigen in dat oude ſchrift, op eene bijna wonderdadige wijze, nu en dan, aan de vernieling zagen ontrukken; en ſtreelen wij ons met het aangenaam vooruitzigt, dat eene meer algemeene bedrevenheid te dezen het volgend geſlacht zal in ſtaat ſtellen, om hetgene hetzelve werkelijk als nog bezit, zorgvuldig te bewaren en tot latere nakomelingen over te brengen. — Dit was het oogmerk der Maatſchappij; en daartoe zal dan het tegenwoordig werkje dienstbaar moeten zijn. Hartelijk wenſchen wij, dat onze pogingen, die wij, op aanzoek van Hoofdbeſtuurders, hebben in het werk geſteld, aan het voorgeſtelde oogmerk, althans eenigermate zullen beantwoorden.

Aan eenen genoegzamen voorraad van ſtukken, zoo uit onze eigene verzameling, als die ons door anderen zijn medegedeeld (*), ontbrak het ons wel niet; doch om aan ons verlangen, om, namelijk, in dezelve eene voortgaande vordering in het ſchrift te ontdekken en aan onze lezeren mede te deelen, zagen wij weldra in geenen deele te kunnen

nen

(*) N°. 14, 15 en 16 behooren op 's Rijks Archief, en zijn ons door den Heer Archivarius VAN WIJN ten gebruike toegeſchikt; terwijl N°. 17—22, 24—27 en 29 het eigendom zijn van Jonkheer Mr. C. A. VAN SYPESTEYN, te *Haarlem*, van wien wij dezelve bekomen hebben; voor welk een en ander wij bij dezen onzen openlijken dank betuigen.

nen voldoen. — De ſtukken van 1200, 1300 en 1400 vonden wij doorloopend ongelijk fraaijer geſchreven, dan velen van de twee volgende eeuwen. Wij vonden daarvan wel deze aannemelijke reden, dat, namelijk, in de eerstgemelde eeuwen zich bijna niemand in de kunst van ſchrijven oefende, dan de Kloosterlingen, aan wien, meestal, het vervaardigen der Staatsſtukken of Charters en andere geſchriften werd opgedragen, en die zich daartoe bijzonder hadden bekwaam gemaakt; terwijl, naderhand, bij de allengskens toenemende beſchaving en het beter onderwijs der jeugd, dit werk ook aan anderen werd toevertrouwd, die, alsnog minder bedreven zijnde dan de meeste geestelijken, dan ook onvolmaakter ſchrift voortbragten; doch juist dit verhinderde ons de trapsgewijze voortgang der ſchrijfkunst uit de ſtukken zelve aan te toonen; — waarbij nog kwam, dat genoegzaam al de ſtukken, die wij in handen kregen, offchoon in dezelfde eeuw, ja in hetzelfde jaar, geſchreven, even als in onze dagen, niet zelden aanmerkelijk in kunst en vordering van elkander verſchilden, naar mate de ſchrijver meer of minder in deze wetenſchap was volleerd.

Eene rangſchikking naar de jaren kwam ons uit dezen hoofde het verkieslijkſte voor; en wij hebben die orde dan ook gevolgd (*), welke tevens dit voordeel oplevert, dat de Onderwijzer daardoor in de gelegenheid wordt geſteld, om deze en gene onderwerpen uit onze Vaderlandſche Geſchiedenis, waartoe zeer vele der door ons uitgekozene voorbeel-

(*) De voorbeelden N°. 31 en 47 alleen konden niet op hunne plaats worden gebragt; N°. 31 komt voor op Pl. XI. en N°. 47. op Pl. XIV.

beelden betrekking hebben, of aanleiding kunnen geven, naar tijdorde, met zijne leerlingen te behandelen. Ter bevordering hiervan, hebben wij dan ook onder elk ſtuk eene zoodanige korte opheldering, inlichting of opgave geplaatst, welke ons voorkwam noodig te zijn, en die de onderwijzer, naar gelang van de vatbaarheid zijner leerlingen, en ter hunner veraangenaming, meer of min kan uitbreiden; waartoe de door ons aangewezene plaatſen uit WAGENAAR en andere Schrijvers hem van dienst kunnen zijn.

Het oude ſchrift zelve is tweeledig. Men kan het gevoegelijk in *Kerk*- of *Monniken-ſchrift* en in het zoogenaamde *Hof-ſchrift* onderſcheiden, met welk laatſte het *dagelijksch*, anders het *loopend* ſchrift genaamd, het meest overeenſtemt.

Van het eerstgemelde *Kerk*- of *Monniken-ſchrift* bedienden zich bij uitzondering de Kloosterlingen van beide ſekſen. Met dat ſchrift zijn door hen eene ontelbare menigte boeken vervaardigd, veelal met heerlijke miniaturen of teekeningen en fraai gekleurde voorletters verſierd, van welke een groot aantal tot onzen tijd is overgebleven. De meesten derzelven zijn van eenen Godsdienstigen inhoud; doch ook ſommigen bevatten andere onderwerpen, zoo als, bij voorbeeld, de Geſchiedenis, en onder deze laatſten zijn de werken van MAARLANT, STOKE, VAN VELTHEM, HELU en anderen van het hoogſte aanbelang. Van deze ſoort, welks lezing voor de jeugd, na weinig oefening, niet zeer moeijelijk zal zijn, hebben wij eenige proeven in Plaat II. N°. 6—13, medegedeeld.

Van het tweede, of het zoogenaamde *Hof-ſchrift*, werd meest gebruik gemaakt tot de oude Staatsſtukken en Charters; terwijl het eigenlijk *loopend* *ſchrift*

schrift tot in het laatst der zeventiende, of in het begin der achttiende eeuw, bijna algemeen werd gebezigd. Tot een en ander zijn de voorbeelden op Plaat III—XVII. N°. 14—48, betrekkelijk.

De laatstbedoelde soort, welke meer verscheidenheid oplevert, en, vooral dan, wanneer zij door eene onduidelijke hand is vervaardigd, somtijds bezwaarlijk letterlijk kan worden overgebragt en verstaan, zal eene meerdere oefening vorderen. Wij hadden gaarne gewenscht, daartoe eene meer algemeene regelmaat te hebben kunnen opgeven, en dit zoude ook niet ondoenlijk geweest zijn, indien in al de oude geschriften eenen regelmatigen schrijftrant ware in acht genomen, en elke letter eene soortelijke volmaaktheid bezat; doch daar zulks zelfs in onze dagen, in welke de schrijfkunst zulke aanmerkelijke vorderingen heeft gemaakt, niet te vinden is, maar integendeel elk geschrift of duidelijk en leesbaar is, of wel het tegendeel, naar mate de schrijver al of niet in die wetenschap bedreven is, zoo moesten wij ons vergenoegen met eenige proeven van volmaakt loopend schrift, met de voornaamste veranderingen in hetzelve, op te geven. Wij vonden daartoe genoegzame stoffe in het *Fondament-Boeck van* JAN VAN DEN VELDE, Schoolmeester te *Rotterdam*, ten jare 1605, in lang quarto formaat, gedrukt en uitgegeven, waarnaar wij Plaat I hebben vervaardigd. Wij vertrouwen, dat, wanneer de leerling, door de hulp van den Onderwijzer, zich de onderscheidene gedaanten der letteren op deze Plaat genoegzaam heeft in het hoofd geprent, het voor hem niet zeer moeijelijk zal zijn het oud Nederlandsch Letterschrift, met meerdere of mindere vaardigheid, voor de vuist te lezen.

Ons beſtek was te klein, om den zin of inhoud van al de door ons medegedeelde ſtukken volkomen op te helderen en verſtaanbaar te maken: wij zouden daardoor te verre van het oogmerk en het beſluit der Maatſchappij zijn afgeweken. Sommige woorden, echter, vermeenden wij te moeten verklaren, en dit hebben wij dan ook op vele plaatſen, waar het ons tot de ſpelling noodig voorkwam, gedaan.

Zoo hebben wij ook al de in deze ſtukken voorkomende verkortingen aangevuld. Eene volledige lijst te leveren van al de verkortingen, welke men zich in oude tijden veroorloofde, was ondoenlijk, uit hoofde van derzelver menigvuldigheid. Elke Schrijver had ook zijne hem bijzonder eigene wijze van verkorten, en nergens was daaromtrent eene vaste regelmaat vastgeſteld. De in de navolgende ſtukken voorkomende verkortingen zullen ook, zoo wij vertrouwen, voldoende zijn, om den leerling ook in dit opzigt eene genoegzame kennis en bedrevenheid te verſchaffen. — Wij kunnen, echter, omtrent deze verkortingen in het algemeen opgeven:

Vooreerst, dat voor het koppelwoordje *ende*, zoo als het oudtijds werd uitgeſproken, bijna altoos, bij verkorting, ſlechts de twee eerſte letters werden gebruikt, doch met een ſtreepje boven de laatſte letter; aldus: *en̄*.

Ten tweede, dat in zeer vele woorden de letter *n* tot verkorting is weggelaten, doch alsdan boven de voorgaande letter een ſtreepje geplaatst, bij voorbeeld: *dē* (den), *dinē* (dinen of uwen), *namē* (namen), *woordē* (woorden) enz.

Ten derde, dat, wanneer de letter *'t* bij verkorting voor het woord *het* moest worden gebruikt,

als-

alsdan deze letter werd geplaatst onmiddelijk achter of tegen de laatſte letter van het voorgaande woord, zonder eenige de minſte affcheiding, bij voorbeeld: *hyt* (hij 't), *int* (in 't), *daert* (daer 't); ook wel aan het volgende woord, aldus: *tghene* ('t ghene), *tſtuck* ('t ſtuck), *twelcke* ('t welcke), *tſelue* ('t ſelue) enz., en eindelijk,

Ten vierde, dat daar en tegen, in plaatſe van het woordje *te*, de laatſte letter veeltijds geheel is weggelaten, en in ſtede daarvan de letter *t* onmiddelijk aan het volgend woord is gevoegd; bij voorbeeld: *tontheffen* (te ontheffen), *teynde* (te eynde), *tſint* (te ſint), *toirconde*) (te oirconde) enz.

Dit oordeelden wij vooraf te moeten zeggen. Wij gaan als nu over tot de verklaring en opheldering der onderſcheidene proeven en voorbeelden van oud Letterſchrift, ten aanzien waarvan wij nog dit moeten herinneren, dat men in elk voorbeeld zich moet verbeelden het oorſpronkelijke geſchrift zelve te zien, daar elk een wezenlijk *fac ſimile* is, door middel van doorſchijnend papier op de ſteenplaat geteekend en overgebragt; vanwaar ook in het eene en andere dezelfde letters van ongelijke gedaante, ja ook inktkladden en vlekken zullen opgemerkt worden.

VERKLARING EN OPHELDERING DER VOORBEELDEN EN PROEVEN VAN HET OUDE LETTERSCHRIFT, IN DE VOLGENDE XVII PLATEN.

PLAAT I. N°. 1 tot 5.

Ter vooraf gaande oefening van onze jeugdige leerlingen in het oud letterſchrift, deelen wij in deze plaat mede, onder

N°. 1. De *groote* of *trekletters*.
2. De onderſcheidene letters van het *a*, *b*, *c*, met hunne gewone veranderingen;
3. Van elk dezer veranderingen een regel ſchrift;
4. Een *Gothisch Alphabeth*, welke letters in vele oude boeken of geſchriften voorkomen; en
5. De oude *nummers* van 1 tot 9.

PLAAT II. N°. 6.

Vader onſe die biſt in dē hemelen gheheilicht ſi dinē name toecomē moet dȳ rike. dyn wille gheſcie (*geſchiede*) ind' (*in der*) eerden als in den hemel. ghif (*geef*) ons hude onſe daghelics broot en v'ghif (*vergeef*) ons onſe ſcout (*ſchuld* of *ſchulden*) als wi den ghenē doen die ons ſculdenaers ſy. eñ en laet ons niet leiden in becoringhe. mer (*maar*) v'loſſe (verlos) ons van allen quade Amen.

Dit

Dit Gebed des Heeren is overgenomen uit een keurig geschreven en zeer goed bewaard handschrift, inhoudende de vier Evangelisten, *in quarto formaat, in het jaar* 1352, *op perkament geschreven, hetwelke, weleer, behoorde. in het* St. Ceciliën Klooster, *naderhand het* Prinsenhof, *thans het* Stadhuis, *te Amsterdam. De onderzoeklievende* ISAAC LE LONG, *beschrijft dit handschrift in zijne* Boekzaal der Nederduitsche Bijbels, *bl.* 273—275.

PLAAT II. N°. 7.

Waert (*ware het*) dattet lide (*lijden*) ons niet en beswaerde eñ en bedructe so en soudet gheen lidē moghen hietē Wañeer dat lidē eñ drucke teghēwoerdich sijn so brenghe si den mēschen droefheit toe ende sericheit mer (*maar*) waneer si ouer sijn eñ mense verwonnē heeft soe heuet die mesche groete (*groote*) bliscap van binnē Lidē heuet een corte bitterheit mer een lāghe sueticheit Die ghewoente drucke te hebbē verwint dē rouwe vant lidē eñ brenghet enē mēsche daer toe dat hi lidē eñ voerspoet luttel acht of cleyn rekēt te wesen

---

De bovenstaande bedenkingen over het nut der tegenspoeden, komen voor in een zeer stichtelijk werkje, genaamd de Deugd der verduldigheid. *Het*

werd, ten jare 1400, *in een zeer klein formaat, op perkament, in het* Bethaniën Klooster, *te Amsterdam, geschreven. Het gezegde werkje bevat eene menigte goede gedachten en godvruchtige bespiegelingen, en overtreft in inwendige waarde zeer vele andere geestelijke stukjes van dien tijd.*

PLAAT II. N°. 8.

Eñ die here sprac alle dese woerde. ic ben die hee̅ (*heere*) dy̅ god die di ghelēit hebbe wte̅ (*uitten of uit den*) lande van egipte̅ van den huyse des diensts [Dat ierste ghebodt]

Du en suls gheen vremde gode hebbe̅. du en suls di gheen beelde make̅ noch eghee̅ (*geene*) ghelikenissen die boue̅ es in de̅ hemel eñ in deerde (*de aarde*) noch van dien die in de̅ water sy̅ ond' (*onder*) deerde.

Het bovenstaand begin van de Wet des Heeren of de Tien Geboden, is getrokken uit een zeer fraai, in het jaar 1412, *in folio formaat, op perkament, geschreven, en met keurige voorletters versierd, exemplaar van de* vijf Boeken Mozes, Jozua, Rigteren, Ruth *en de* Boeken der Koningen, *weleer toebehoord hebbende aan het Klooster, genaamd* Sijon, *binnen de Stad Liere, in Braband; en door* LE LONG, *in zijn aangehaald werk, bl.* 249 *en* 250 *vermeld.*

PLAAT

PLAAT II. N°. 9.

It (*Item*) een ſcip (*ſchip*) laghe in eenre haue-ne tot amſterdam iof (*of*) tot anderen ſteden en̄ werde driuende op een ander ſcip en̄ he̅ (*hem*, of liever het *ſchip*) ſcade dede dat ſoude hi half en̄ half ghelden.

It een ſcip dat coemt in eenre haue̅ dat ſal een dobber op ſijn ancker hebben en̄ waer (*ware het*) dat hijs niet en dede en̄ daer ſcade by gheſchiede dien ſcade ſoude hi half bete̅n (*beteren* of *vergoeden.*)

In een afſchrift van de Waterregten der Stad Dordrecht, *ten jare* 1439, *op papier geſchreven*, *kwamen ons de twee bovenſtaande Artikelen*, *hoewel zeer kort zijnde*, *der overneminge waardig genoeg voor.*

PLAAT II. N°. 10.

Dit is van dat edele
lant van cokaengen

Die ne̅rghe is menigh'ande (*menigerhande*)
Die me̅ doet in alle̅ la̅de
Om dat lijff mede tondraghe̅
Hoert wat ic u ſal ghewaghe̅

Ick

Ick quā (*quam*) laetſte in een lant
Daer ic vreemt was en onbecat
Nu moechdi horē wond' (*wonder*) groot
Wat god den lude d' (*daar*) gheboet
In dat lant te weſe en te ſijn
Sonder arbeit en ſond' (*ſonder*) pijn
Dit wort den ludē wel becant
Sach ye man (*iemand*) beter lant
Dan dat lant van cockaegen
Die helft is bet' (*beter*) dan al ſpaegen (*ſpaengen*)

Achter een, in folio, op papier, geſchreven boek, van omſtreeks het jaar 1450, *vonden wij eene dichterlijke beſchrijving van het Land van* Cockaengen (*Kokkinje*), *beter bekend onder den naam van* Luilekkerland, *van hetwelk de prent bij onze jeugdige lezers niet onbekend zal zijn. Zij zien hier uit, dat dit ſprookje van eenen hoogen ouderdom is, en dat hunne en onze voorouders zich reeds voor vele eeuwen met hetzelve vermaakt hebben. De overneming van eenige regels uit hetzelve, welke tevens een proefje opleveren van den dichttrant van dien tijd, kwam ons alzoo niet ongepast voor.*

PLAAT II. N°. II.

Hier beghint dat ſpieghel der menſcheliker behoudeniſſe In welkē opebaer wert die valle d' (*der*) menſchen En die manier d' (*der*) wedermakinge

In

In deſen ſpieghel ſo mach een man merken, om wat ſaken wil die ſcepper alre (*alier*) dinghen den menſch gheſcapē heeft

---

LAURENS JANSZOON KOSTER, *de beroemde uitvinder der Boekdrukkunst, zal aan onze lieve jeugdige lezers niet geheel onbekend zijn. Zijne eer is, zoo als de Verzamelaar en Schrijver van dit werkje, met grond meent te mogen vertrouwen, onlangs door hem boven alle tegenſpraak verheven* (*). *Het eerſte volledige boek, door bovengenoemden* L. JZ. KOSTER *in het licht gebragt, draagt den naam van* Spiegel onzer behoudenisſe; *het wordt thans nog op het Stadhuis te Haarlem bewaard, en draagt de onwederlegbaarſte bewijzen in zich, van in de eerſte tijden der nieuw uitgevondene kunst te zijn vervaardigd. — Er is nog onder Schrijver dezes voorhanden een handſchrift van dat boek, in octavo formaat, ten jare* 1464, *in het* Karthuizers Klooster *nabij* Utrecht, *op perkament, geſchreven. Van dat handſchrift, hetwelk mede ter bevestiging van* KOSTERS *uitvinding is aangevoerd* (†), *wordt het begin alhier medegedeeld.*

PLAAT

(*) Zie de bekroonde *Prijsverhandeling* van J. KONING, over den *oorſprong, de uitvinding, verbetering en volmaking der Boekdrukkunst.* Te *Haarlem*, bij A. LOOSJES PZ., in den jare 1816, uitgegeven.

(†) Zie de opgemelde *Verhandeling*, bl. 67—72.

PLAAT II. N°. 12.

Francoijs broeder tot breedcroede hooch gheboren
Niet oudt van daghen noch groot van goede
Na grote ſaken heeft hi willen ſporen
Daer toe hi int eerſt creech groten ſpoede
In vlaendren daer nam hi ſijn beghinſſel
Doe de roomſch coninck te brugghe lach ghetoeſt
Aldaer begreep hi groot onderwinſſel
Thad beter gelaten gheweeſt dan ſoe beproeſt

De Hoekſche en Kabeljaauwſche twisten, van welke onze jeugdige lezers wel iets gehoord en bij onze vaderlandſche geſchiedſchrijvers (*) gelezen zullen hebben, eindigden omſtreeks het laatſte gedeelte der vijftiende eeuw. De laatſte onderneming der Hoekſchen, die ongelukkig afliep, geſchiedde in de jaren 1488 *en* 1489 *door* FRANS VAN BREDERODE, *een moedig jongeling, uit het overoud adelijk Hollandsch geſlacht van dien naam geſproten. Het gelukte hem aanvankelijk de ſtad Rotterdam in bezit te krijgen, welke hij, echter, na een bezit van eenige maanden, wederom moest ontruimen, en waarmede de geheele aanſlag en onderneming ten einde liep. Een Hollandsch Dichter van dien tijd heeft dit gebeurde in Nederduitſche verzen bezongen.*
Het

(*) Zie, onder anderen: *Vaderlandſche Historie*, op menigvuldige plaatſen. ALKEMADE, *Jonker Franſen Oorlog.* TIJDEMAN, *Verhandeling over den oorſprong der Hoekſche en Kabeljaauwſche twisten.* DE JONGE, *Verhandeling* over hetzelfde onderwerp.

Het oorſpronkelijk handſchrift van omſtreeks het jaar 1490, *zeer fraai, op papier, in folio formaat, geſchreven, beruſt onder ons; en daar hetzelve onbekend is, en er weinige proeven van oud Hollandſche Dichtſtukken voorhanden zijn, deelen wij het eerſte couplet mede; terwijl wij mogelijk eenmaal het geheele dichtſtuk het licht zullen doen zien.*

PLAAT II. N°. 13.

Ghegroet ſo ſi die maghz (*maget*) ſoet
daer god wt (*uit*) nā (*nam*) vleiſ en bloet
al op dē dach vā heden
ſi heeft gebaert eē kijndekijn
al ſond' (*ſonder*) we (*wee*) of ſond' pȳ
dat teder was vā leden
Ghegroet moet ſy die maghz ſoet
daer god wt nā vleiſ ē bloet
al op tē dach vā heden
ſi heeft gebaert eē kijndekijn
al ſond' we of ſond' pȳ
dz (*dat*) ted' (*teder*) was vān eden

De bovenſtaande laatſte proeve van het Kerk- of Monniken-ſchrift, het begin van eenen Kers-zang *in zich bevattende, is door ons gekozen uit eenen* Bundel *of* Verzameling van Gedichten *over geestelijke onderwerpen, in den jare* 1527 *op papier geſchreven. De bijgevoegde zangnooten bepaalden ons bij voorkeur tot deszelfs mededeeling.*

PLAAT

PLAAT III. N°. 14.

Wi florens graue van hollande en van Selant, maken cont allen den genen die dese lettren sullen sien ende horen, dat wi hebben gegheuen florense onsen neue onser moyen (*moeyen*) sone veren (*vrouwe* (*)) aleyd van henegouwe ser (*sir*, *heer* (†)) Johans wif (*wyf*) van Auenn (*Avennes*) wilen was, onse wonenge die hare was, inde (*ende*) al dat lant dat wi dar (*aldaar*) hebben liggende tusscen der ouder scie en nuwen scie damme, hofstaden, ende al dat gerechte, en visscerie, ende sluse, die ons toe bestaen (*toebehooren*), dat hij t van ons holt te lene.... Ende om dit wi willen dat diese dinc si gehouden inde gestade (*gestand gedaan*) So hebbe wi dit gesegelt met onsen seghele, Inde (*Ende*) gebidden (*gebeden*) minen here Guiden grauen van vlandren ende marchi (*markies*) van namur, den abbic (*abt*) van middelborgh, heren Rassen van Lidekercke, den here van vorn (*voorn*), den heren van telingen (*teilingen*), heren philipse van den poele, heren bodewin Rusin, heren dederic van brederode Riddres, ende anders (*andere*) onse man van Zelant, die alle hie (*hier*) ouer waren dat si hir (*hier*) ane hangen hare Seghele mitten onsen. Dit was gemaket ende bescreuen te Brugghe van ons heren jaren. M. CC. Ach ende festich, Scondags na sente lukes dach ewangel. (*euangelist*)

Tot

(*) Eene aanzienlijke vrouw. Zie HUYDECOPER op MELIS STOKE. D. II. bl. 147—151.

(†) Zie HUYDECOPER ter aangehaalde plaatse.

Tot onze eerste proeve van het zoogenaamde Hofschrift *kozen wij een* vidimus, *of geauthentiseerd afschrift van een Charter of Gift-brief van Graaf* Floris den vijfden, *geschreven in het jaar* 1268. *Het is onlangs, nevens de twee volgende, met andere belangrijke staatspapieren, door de loffelijke zorg van den voortreffelijken* VAN WIJN, *'s Rijks Archivarius, uit Henegouwen, voor 's Rijks archief medegebragt, en door de heusche minzaamheid van dezen ijverigen onderzoeker van 's Lands oudheid en geschiedenis aan ons ten gebruike toegestaan.*

PLAAT III. N°. 15.

Ic florens van bersel (*borselen*) orconde met desen brieue dat ic up al min goet minen her (*heer*) den graue van hollant ghelouet hebbe scadeloes te houden van den goede (*goederen*) dat ik van hem houde en dat ik minen wiue tert (*tot*) sekerhede van anderen goede har (*harer*) listocht an bewiset hebbe Also als mins (*mijns*) heren brief hout (*inhoud*) dien min wif dar (*daar*) op heuet. Deze brief wart ghescreuen in den jar ons heren. M. CC ende lxxxij. des saterdaghes na ons heren upvart (*opvaart* of *hemelvaart*)

De hier vorenstaande Verbondbrief, dan welken het oorspronkelijk zegel, in was gedrukt, als nog is hangende, is, ten jare 1282; *verleend door* Flo-

B ris

ris van Borſelen, *een der Zeeuwſche Edellieden, welke zich, nevens anderen, tegen Graaf* Floris den Vijfden *had verbonden, doch naderhand wederom met dien Vorst verzoend werd. (Zie over hem* Vaderlandſche Historie. *D.* III. *bladz.* 47, 50.

PLAAT III. N°. 16.

Wi Florens Graue van hollant van Zeland ende here van vriesland maken cont alle den ghenen die deſe lettren ſullen ſien of horen leſen, dat phylips van gronevelde onſe baliu van sutholland voer ons quam, ende dat orconde voer ons, dat die hemeradere van Ryderwert ghewiſet hebben met enen vollen vonneſſe voer hem wat man die van ſinen dike (*dijk*) vliet ſtaens dikes, dat die ſtaende diic (*dijk*) comen ſal op den Ambochtſhere ende ewelike op hem bliuen Alſe van den Ambochte van riederk'ke (*riederkerke*). Ende deſe kenninghe van onſen baliu ende dit vorghenomede vonneſſe dat die vorſeide hemeraet van riederwt (*riederwert*) ghewiſet hebben Alſet vorſpreken es houden wi ſtade ende vaste, ende ghebiedent ewelike vast te houdene. In orconde van deſen brieve, Ghegheven in ons heñ (*heeren*) jare, ducent tweehondert ende een ende neghentich des dinxdaghes na half vaſten in den haghe.

De boyenſtaande Verbondbrief is, ten jare 1291 *verleend door* FLORIS den vijfden, *Graaf van Holland, welke, in het jaar* 1296, *ten gevolge van eene zamenzwering van zeer vele edelen, omſtreeks*

ſtreeks het 'Muiderſlot, *door* GERARD VAN VELZEN *en anderen*, *om het leven werd gebragt*. *Men zie omtrent de lotgevallen van dezen ongelukkigen Vorst:* Vaderl. Historie. *Deel* III. *bladz.* 3—225. Vaderlandsch Woordenboek, *Deel* XV. *bl.* 253—272. Levensbeſchr. van Nederl. Mannen en Vrouwen. *Deel* VI. *bladz.* 78 *en volg.* VAN SPAAN, Geſchied. der Heeren van Amſtel. Vaderl. Letteroefen. *van het jaar* 1816, N°. 1 *en* 2. *in het* Mengelwerk, *en anderen.*

PLAAT IV. N°. 17.

Wy henric bi der ghenade goeds Abd, ent (*en het*) ghemene Co̅uent (*convent*) van ſinte pouwels tutrecht, doen kont alle den ghenen de (*die*) deſen brief ſellen ſien of horen leſen, dat wi dien vrien (*vrijen*) eyghendom van alle dien goeden (*goederen*), dat (*die of welke*) henric van honthorſt de jonghe van ons helt (*houdt of bezit*), dat gheleghen is an de lintſcote, claerliken quite gheſchouden hebben, en̄ quite ſcelden, mit deſen tiegenwordighen brieue, tote (*tot*) zueders behoef van montforde, en̄ ſire (*zijne*) erfname voert ſo gheue wi macht deſen tieghenwordighen bode, de (*die*) houder is des briefs, te gheuene zueder vorghenoet, den vrien eyghendom van deſen voerſeyden goede int gherechte daert gheleghen is ghelike (*als*) ons ſeluen, ſonder alrehande archeyt (*arglist*). In orconde des briefs, beſeghelt mit onſen ſeghellen ghegheuen int iaer ons heren, duſent drehondert e̅n ſeuentiene, in ſinte martiins da-

ghe in den zomer de men heet finte martiins fcuddecorfs dach.

Henrik, Abt van het Klooster der St. Paulus-broederen te Utrecht, verleende, ten jare 1317, *ten behoeve van Zweder van Montfoort, de bovenftaande Kwijtfchelding.*

PLAAT IV. N°. 18.

Wy Willem Graue van heynē (*Henegouwen*) van holland van zelant eñ hē (*heer*) van vriefland maken cont Allen luden dat wy onfe drie morghen lands ligghende An die lintfcōte die hieten dat hueland, eñ ons Anequamen (*zijn aangekomen*) van Ianne van der huelen verliet (*overgedragen*) hebben, Rolof den Rover van montuorde vort (*voorts*) fal rolof vorfeit drie morghen eighen lands copen dat ligghende [is.] An defen lande Eñ op dit vorfcreuen land zal hi een fteenhuus (*fteenen huis*) maken. Eñ dat huus oec hou (*hoe*) groet (*groot*) dat hyt maket, eñ die drie morghen lands vorfcreuen eyghens zal defe vorfeide Rolof ons of onfen ghewden (*ghewaerden*) boden in vrien eyghen gheuen met allen rechte van den lande, eñ dit huus eñ die zes morghen lands vorfcreuen zal Rolof vorfeit eñ zine wittelyke (*wettige*) erfnamen van ons eñ van onfen nacomelinghen *enz.*

In orconde defen brieue befeghelt met onfen ze-

zeghele. Ghegheuen tordrecht (*te Dordrecht*) des dinxendag (*dingsdags*) vor (*voor*) ons heñ (*heeren*) opuaerd (*hemelvaert*). Int Jaer ons heñ m. ccc. ende twintich.

WILLEM DE DERDE, *Graaf van Holland en Zeeland, welke omstreeks het jaar* 1286 *geboren werd, in* 1304 *zijnen Vader* JAN DE TWEEDE, *in het bewind opvolgde, en in het jaar* 1337 *overleed, gaf, ten jare* 1320, *den bovenstaanden verleibrief ten behoeve van* ROELOF DEN ROVER VAN MONTFOORT. *De Geschiedenisſen van dezen Graaf zijn in de* Vaderl. Historie, *D.* III. *bl.* 150—241, *en in het* Vaderl. Woordenboek, *D.* XXXI. *bl.* 153—161 *en elders te boek gesteld.*

PLAAT IV. N°. 19.

Willem ħtoge (*hertoge*) van beyeñ (*beijeren*) guē (*grave*) van hollant van zelant eñ hē (*heer*) van vryeſlant maken kont Allen luden dat wij ſculdich ziin heñ (*heer*) zweder borchguē (*burggraaf*) van montfoorde onſen lieuen neve van coſte en van dyenſte dien hi ons ghedaen heuet mit Alrehande wapentures (*gewapende manſchappen*) in den ſtride die wy verwonnen up die maze by den zwerten wale Item in dier reyſen die wy deden up onſen vianden in Scouden (*Schouwen*) in onſen lande van zelant daer die ſūme (*ſomme*) of beliep gherekent by onſen trouwen raet den here van praet heñ (*heeren*) claes Keruinc Gheryt Alwiinszoen

zoen Eñ by ſommeg (*ſommige*) Andeñ (*anderen*) van onſen rade zeuen hondert een ende viertich pont zes ſcillinghe eñ Achte penninghe zwert (*zwarte penningen*) Enen ouden ſcilt voer vier eñ twiintich vlaemſche grote (*grooten*) gherekent welke ſomme van gelde voerſc. wy gheloeft hebben eñ ghelouen heñ (*heeren*) Zweder voernoemt te betalen te ſente martiins miſſe Jn den wint (*winter*) naeſt comende In oerconde deſen brijeue bezeghelt mit onſen zeghele Ghegheuen in middelborch des diinxendaghes na ſinte Jans dach decollacio (*) Int Jaer ons heeñ (*heeren*) m. ccc. een ende vyftich.

Wij gewaagden hier voor, bij N°. 12, *met een enkel woord van de Hoekſche en Kabeljaauwſche twisten, welke ons Vaderland zoo vele onheilen berokkend hebben. Die twisten ontſtonden ten tijde van Graaf* WILLEM DEN VIJFDEN, *door wien den hier vorenſtaanden Schuldbrief, ten jare* 1351, *is uitgegeven. Zijne Moeder*, MARGARETHA, *droeg hem, met voorbijgang van zijnen ouderen broeder, het opperbewind over deze landen op. Niet lang daarna zag zij zich genoodzaakt hem wederom van hetzelve te ontzetten.* WILLEM, *echter, zich eenen aanzienlijken aanhang hebbende weten te verſchaffen, liet zich in verſcheidene ſteden als Graaf huldigen; beoorloogde en overwon zijne Moeder, met welke hij zich echter wederom verzoende. Naderhand werd hij krankzinnig, en overleed in het*

(*) *Onthoofding.*

het jaar 1389. *Uit den tegenwoordigen Schuldbrief blijkt het*, *dat* ZWEDER, Burggraaf van Montfoort, *hem met krijgsvolk had onderſteund. Zie over dit een en ander:* Vaderl. Historie. *D.* III. *bl.* 271—320. Vaderl. Woordenboek. *D.* XXXI. *bl.* 165—168; *maar vooral het reeds aangehaalde Werk van den Heer* DE JONGE.

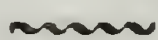
PLAAT V. N°. 20.

Aelbrecht by goeds (*gods*) ghenaden palansgreue (*paltsgraaf*) bi den riin h̄toge (*hertoge*) in beyē (*beijeren*) Ruwaert van heynn̄ (*henegouwen*) van holland van zeland eñ van vrieſland doen cond allen luden dat wy gheloeft (*beloofd*) hebben eñ gheloue onſen lieuen neve hē (*heeren*) zweder borgreue van montfoerde Alſe waere dat zake dat hem yemant wie hi ware nu of namaels hundē (*hinderen*) of ſtoten woude eñ oerloghen des hi beſcheyt eñ beteringhe by ons nemen eñ gheuen woude van dien zaken daert of rueren mochte dat wy ſiin hulp daer in werden eñ bliuen ſullen eñ te beſcudde (*beſchutten* of *te hulpe*) comen mit Alle onſer macht tot dier tiit toe dat hem beſcheyt eñ redenne van dien zake by ons gheſchien mach In oerconde deſen brieue bezeghelt met onſen zeghele Ghegheuen tot ſcoenhouen des manendaechs na Alre heylighen dach Int iaer ons hē (*heeren*) m. ccc. twe en tſeſtich.

ALBREGT, *Broeder van* WILLEM DEN VIJFDEN, *beſtuurde*, *gedurende diens krankzinnigheid*, *deze*

 lan-

landen, *onder den titel van* Ruwaard, *zoo veel als Voogd of Stadhouder beteekenende. Na het overlijden van* WILLEM, *in* 1389, *werd* ALBREGT *werkelijk Graaf*, *en ſtierf in den ouderdom van* 67 *jaren*, *ten jare* 1404. *Hij liet*, *bij zijnen dood*, *zoo vele ſchulden na*, *dat zijne weduwe weigerde den boedel te aanvaarden*, *maar*, *zoo als men het destijds noemde*, *den boedel met den voet ſtiet. Hij verleende den vorenſtaanden brief*, *in het jaar* 1362, *ten behoeve van* ZWEDER, Burggraaf van Montfoort, *van wien wij bij het vorig* N°. *gewaagden*, *en die toen reeds in hooge gunst bij Hertog* ALBREGT *ſchijnt te hebben geſtaan. Zie omtrent dezen Vorst:* Vaderl. Hist. *D.* III. *bl.* 292—359. Vaderl. Woordenb. *D.* II. *bl.* 480, 491.

PLAAT V. N°. 21.

Guy van Chaſtillon, Greue van Blois, hee̅ (*heer*) van auefnes van Beaumont van Scoenhoue̅ en̅ van der Goude, doen cont allen luden, dat wy voir ons en̅ onſe nacomelinghe, ghelooft hebben en̅ gheloue in goeden trouwen, onſen lieue̅ ghetrouwen neue den hee̅ van montfoorde, dat wine (*wij hem*) ſcadeloos houden ſullen, en̅ wael quiten (*kwijtſchelden*), van allen vorwaerden en̅ gheluefte̅n, die hi met ons gheloeft heeft en̅ bezeghelt met ſine̅ ſeghel alſe voer ene̅ ſome van vier duſent francken, daer die lombaerde van dordrecht onſe brieue af hebben, die hi mede bezeghelt heeft, en̅ ſullene (*zullen hem*) ontheffen van hooftghelde, co̅mer (*kommer*) cost of ſcade, die hem in enigher mani-

ni-

nieñ (*manieren*) daer af comen mach. fonder enich verbrec of arghelift. In orconden defen brieue, eñ onfen feghel hier aen ghehanghen. Ghegheuen op onfen Caftele tfcoenhoue des anden (*anderen*) daghes in Iunio, Int Jaer ons heñ (*heeren*) Dufent Driehondt Ses en tachtich.

De hier bovenftaande Kwijtfchelding verleende GUY VAN CHASTILLON, Graaf van Blois *enz.*, *in het jaar* 1386, *ten behoeve van den* Burggraaf van Montfoort.

PLAAT V. N°. 22.

Ic Otke van der lecke hee (*heer*) van hedel doe kond allen luden dat ic gheloeft hebbe eñ gheloue in goeden trouwen den hee (*heer*) van montfoerde minen Suegher (*zwager*) fcadeloes te houden tontheffen eñ wiel te quiten van allen cofte eñ fcade die hem coemt of comen mach Alfe van viif eñ twiintich marc lodichs (*luiksch*) fuluers tfiaers (*jaarlijks*) die hi met mi eñ met Anders (*anderen*) minen borghen in ene opene brieue tien Jaer lanc gheloeft heeft Aen hande des dekens eñ des ghemeyns Cappittels van Sinte peter tutrecht. In kenniffen der waerheyt befeghelt met minen feghel Ghegheue int Jaer ons heñ (*heeren*) dufent driehondert Acht eñ tachtich des manendaghes na Sint Ambrofius dach.

De alhier medegedeelde Kwijtſchelding is al mede afgegeven ten behoeve van den Burggraaf van Montfoort; *zij werd, ten jare* 1388, *verleend door* OTKE VAN DER LECKE, Heer van Hedel.

PLAAT V. N°. 23.

Ontfanc

Dit is alſulc ontfanc als die Kercmieſters te ſamen ontfanghen hebben van den hooftghelde an die noortzide van der beke (*) als meynt clsz (*meynaert claeszoon*) Jorden clsz (*claeszoon*) Jan van bakenes eñ Jan vrerixz, In den iaer van xiiij honderden

Eerſt van Jan claes ſmiersz eñ thames rode iansz cc. ℔ en x (210 *ponden*), xv lewen gherekent voir i ℔ Eñ noch ontf (*ontvangen*) iiij ℔ (4 *ponden*) xii ß (12 *ſchellingen*) viij ₰ (8 *deniers*).

Het bovenſtaand uittrekſel is genomen uit het oudſte Rekening-boek der ontvangst en uitgave van de Groote of St. Bayo's Kerk te Haarlem, in het jaar 1400; *van welke Kerk* LAURENS JANSZOON, *aan wien men de uitvinding der Boekdrukkunst te danken heeft, Koster is geweest.*

PLAAT

(*) Ik verſta hierdoor het Sparen.

PLAAT VI. N°. 24.

Willem van beyen (*beijeren*) en van hollāt bi der genadē goids graue van Oisteruant doen cont allen luden dat wy verliet hebben en verlien mit desen brieue onsen geminden Sweder hee (*heer*) van montfoirde Ende hem Aengecomē ende bestorue fiin bi dode ons getruwen hen (*heeren*) henricx hee (*heer*) van montfoirde fine vader dien god genadich sy, dat huys tot linscotē mit twintich morgē lants Tymmeringe en Anders dat dair op staet Te houden van ons en van onsen nacomelingē Sweder voirs. en fiin nacomelinge tot enē onusterflikē (*onversterflijken*) erflien gelikē onse getruwe fiin vader voirs. die van ons te houden plach, en die brieue dair of Jnhoudē en begripē hier warē ouer (*zoo veel als, ten overstaan van*) onse getruwe rade en manne h̄ (*heer*) clais van borselen van cortgen filips van dorp, helmich van doerme en dirc beynegē, In orconde desen brieue besegelt mit onsen segele. Gegeuē In den hage, op tē neghen en twintichstē dach in octob̄ Jnt Jair ons heren dusent vierhondt en twee.

WILLEM DE ZESDE, *tot aan de opvolging van zijnen Vader in de Grafelijke waardigheid, bekend als* Graaf van Oostervant, *verleende, in die hoedanigheid, in het jaar* 1402, *den vorenstaanden Brief, ten behoeve van* ZWEDER VAN MONTFOORT.

WIL-

WILLEM *leefde eenen geruimen tijd in onmin met zijnen Vader* ALBREGT, *van wien wij onder* N°. 20 *gewaagden, voornamelijk ontſtaan uit het ombrengen van* ALEID VAN POELGEEST, *met welke* ALBREGT *in eenen al te vertrouwelijken omgang verkeerde, en die, door beſtoking van onzen* WILLEM, *van het leven werd beroofd.* WILLEM *zelve volgde zijnen Vader, ten jare* 1404, *als Graaf op; regeerde gelukkig, en ſtierf in het jaar* 1417, *nalatende eene eenige dochter, de ongelukkige en in 's Lands Geſchiedenisſen zoo zeer bekende* JAKOBA VAN BEIJEREN. *Zie over Graaf* WILLEM: Vaderl. Hist. *D.* III. *bl.* 315—412. Vaderl. Woordenb. *D.* XXXI. *bl.* 168—173.

PLAAT VI. N°. 25.

Ic Jan Aernt touwen zoen doe cond allen luyden dat hee (*heer*) Johan van den Vliet my ſculdich was ſeſſe en tachtich gouden vrancrixe cnen (*cronen*) die hy my an minen lieuen hee (*heere*) van montſoirde bewiiſt heeft geliic die brief van quitancien dair van gegeuen dat clairlic inhout en begrypt, En want myn lieue hee (*heere*) van montſoird voirſ. my deſe voirſ. ſeſſe en tachtichtich (*tachtig*) cronen wittelic (*wettiglijk*) en wail (*wel*) betailt heeft. So ſcelde ic den ſeluen minen lieuen hee (*heere*) van montfoird voirſ. en alle die gene die des mit rechte quitancie behoeuen van deſer voirſ. ſume gelts clairliken en all quite mit deſen brieue, En des te orconde en getuge, en want ic up deſen tyt ſelue genen zegel en hebbe ſo

ſo hebbe ic gebeden Engebrecht van lorck ſtalmr (*ſtalmeester van den*) hen (*heeren*) vracken (*vrancken*) van borſſelen dat hij deſen brief ouer my (*voor mij*) bezegelt heeft mit ſinen zegel hier an gehangen up ten xxiiiiſten dach in mte (*maart*) Jnt Jair ons hen (*heeren*) m. cccc. viue en twintich.

JAN VAN VLIET, *in de vorenſtaande Kwijtſcheldding vermeld, was Ridder en Hofmeester van* WILLEM DEN ZESDEN, *Graaf van Holland. Hij werd door de Kabeljaauwſchen beſchuldigd van eenen aanſlag op het leven van Hertog* JAN VAN BEIJEREN, *en is, te dier oorzake, in het jaar* 1425, *in 's Hage, onthoofd en gevierendeeld. Men leest dit, onder anderen, bij* S. VAN LEEUWEN, *in zijne* Batavia Illustrata. *D.* II. *bl.* 1135. — VRANCKEN *of* FRANK VAN BORSELEN, *wiens Stalmeester dezen brief, ten jare* 1425, *heeft bezegeld, is in onze Vaderlandſche Geſchiedenisſen algemeen bekend door zijn huwelijk met* JAKOBA VAN BEIJEREN, *die, na drie ongelukkige huwelijken, zich met hem, den man van haar hart, in den echt verbond, en om zijn bezit zich de grootſte opofferingen getroostte. Zie omtrent hem, behalve de* Vaderl. Hist. *D.* III *en* IV, *en het* Vaderl. Woordenboek. *D.* VII. *bl.* 816—820, *de* Levensbeſchr. van Nederl. Mannen en Vrouwen. *D.* IX. *bl.* 338. *enz.*

PLAAT VI. N°. 26.

Ic Gerijt van Zijl Ridder, Doe condt allen luyden Alſo enen ſeken (*ſekeren*) coip voirtijts ge-

gemaict, eñ gesloten is geweest, tusschen mine lieuen hee van montfoirde, eñ my van der heerlicheyden van purmereynde eñ neck mit hooge, middel eñ laghe, eñ van der ambochts heerlichede van purmerlant eñ Jlpendam, mit anders hoiren toebehoiren erspachten eñ anden (*anderen*) goeden (*goederen*), als die brieue van dē coip dat wtwysen eñ verclaren, So bekenne Ic mit desē brieue ontfange hebbende van myne voirs. lieuē hee (*heere*) van montfoirde de sōme van tien duysent hondert eñ vyftich bourgeñ (*bourgondische*) scild (*schilden*) genoemt clincquarts tot achtentwintich groē (*grooten*) vlaems den schylt, den lesten peninc mitten eersten, als die brieue van dē coip Int geheel dat wtwysen, van welken sōmen voir den coip van dē voirs. goeden Ic my houde voir vernoucht eñ te vollen betailt Eñ scelde dair off quijt mynē voirñ heē (*heere*) van montfoirde eñ allen ander dier (*die er*) quijtanche off behoirt tot ewigen dagen In oirconde desen brieue eñ myne segel hier an gehangen Gegeuē Jn den hage up tē xix[en] dach Jn Julio Jnt Jair onss heñ (*heeren*) dusent vierhondert eñ veertich.

GERRIT VAN ZIJL, *Ridder, Heer tot Purmerende, door wien dezen kwijtschelding-brief in het jaar* 1440 *is verleend, was een der genen, in wiens tegenwoordigheid* PHILIPS VAN BOURGONDIE, *ten jare* 1441, *te Middelburg, den gewonen grafelijken eed aflegde. Hij was tevens Raad en Kamerling*

van

van dezen Vorst, *en overleed in* 1453. *Zijne Vrouw*, ALIJD EGGERT, *was de zuster van* JAN EGGERT, *de bekende Stichter van de Nieuwe Kerk te Amsterdam. Zie* Vaderl. Hist. *D.* III. *bl.* 547, 548. S. VAN LEEUWEN, Batavia Illustrata. *D.* II. *bl.* 1188.

PLAAT VII. N°. 27.

Dauid van Bourgoen̄ (*Bourgondie*) by der genaden goids Biſſcop Tutrecht, Doen cont enen yegeliken, dat terſtont als wy onſen lieuen neue Johan Borchgreue tot montfoirde in tegenwoerdicheit onſer drier Staten verlyet ende verleent hadden alſulcke goeden als hie van ons en̄ onſen geſtichte te leene houdende is, ſoe heeft die ſelue Johan Borchgreue onſe neue voirſſ voir ons geconſtatuweert en̄ volcomen macht gegeuen, de Edelen onſen lieue neue Johan Greue van naſſouwen heer tot Breda &c vier Jaer lang geduende (*gedurende*) en̄ daer en teyndes tot ſyne wederſeggen, alle ſyn ſaken te bewaen̄ (*bewaren*) die hie bynne onſen geſtichte van Utrecht te doen hebn̄ (*hebben*) mach daer Jnne te moegen doen en̄ laten, alle tghene dat hie ſelue ſoude moegen daen (*doen*) ende laten oft hie tegenwaerdich wae (*ware*), en ſoe wet (*wat*) by den voirſſ greue oft ſyne gecomittierden in ſynen ſaken voirſſ ſullen gedaen werden en̄ oick tot deſen dage toe gedaen en̄ geſchiet is geweſt, dat heeft die ſelue Johan borchgreue voirſſ voir ons verwilkoert en̄ geloeft gans geſtade (*geſtand*) en̄ onverbreckelick te

te houden tot ewigen dagen fonder argelift, Daer Jnne verbynden (*Daar voor verbindende*) alle fyn goeden roende (*roerende*) ende onroende (*onroerende*) foe waer die gelegen moegen wefent, hier waen (*waren*) ouer en aen (*ten overftaan van*) die Edele en Erbae (*Eerbaren*) onfe lieue neue en getruwe Rade her (*heer*) Gysbrecht van Brederode doempraeft (*domproost*) onff Kercken Tutrecht en praeft tfant domaes tot Brugge &c her (*heer*) Johan procys doemdeken meifter Johan milit Canonick onfer Kerken voirff, her (*heer*) Johan van montfoirde Ridder Johan van Ryneffe van Wulue Jacob van nyeuelt Gerit van Zuylen van Bliekenborch en meer andere van onfen Raden ende leenmanen &c In oirkonde fbriefs befegelt myt onfen Segell Gegeuen in onff Stat van Utrecht Jnt Jaer onff hen (*heeren*) dufent vierhondert Een ende tfeftich op ten Een ende twyntichften dach Jn meye

Donkere.

DAVID VAN BOURGONDIE, *door wien dezen verleibrief, ten jare* 1461, *is gegeven, was de natuurlijke zoon van Hertog* PHILIPS VAN BOURGONDIE, *door wiens magt en gezag hij, ten jare* 1455, *als met geweld, tot Bisfchop van Utrecht werd verheven. In deze zijne hooge kerkelijke waardigheid had hij met veel onrust en oneenigheid te worftelen. Hij werd, onder anderen, in het jaar* 1483, *bij gelegenheid van het overgaan der Stad* Utrecht, *gevangen genomen, doch weldra door*

MA-

MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK *ontſlagen en op zijnen zetel herſteld. Hij overleed in* 1496. — JOHAN GRAAF VAN NASSAU, *in dezen brief genoemd, voerde, in* 1452, *van wegens* PHILIPS VAN BOURGONDIE, *het bevel bij eenen togt tegen de* Gentenaars. *Zie* Vaderl. Hist. *D.* IV. *bl.* 37, 49, 53, 59, 130, 217, 230, 315. Vaderl. Woordenb. *D.* IX. *bl.* 71—82. Characterkunde der Vaderl. Geſchied. *D.* II. *bl.* 115—122. SCHELTEMA, Staatsk. Nederland. *D.* I. *bl.* 278 *tot* 280.

PLAAT VII. N°. 28.

Eerbaer guede vrynden wetet lieue Kerckmeyſters dat ick iu (*u*) ſende myt johã grebber ijc (200) ijzc (*twee en een half honderd*) ſteens den geeft (*daarvoor geeft*) vã (*van 't*) hondert xx ſtũ (20 *ſtuivers*) en wet (*wat*) ghy vã (*van*) hem nemet dat ſendet my in ſcrijfte weder om nyet meer op deſe tijt God ſy myt u Gheſcr̃ (*Geſchreven*) a°. lxxvj (1476) des manedaghes na mey dach eñ ſcryuet mede woe (*hoe*) mennich ſtuck dat ghy ontfangt.

Johã rugher to Zwol.

Wij deelen alhier mede een klein briefje, door zekeren JOHAN RUGHER (RUYGER), *vermoedelijk een* Steenkooper, te Zwol, *in het jaar* 1476, *aan* Kerkmeesteren der Groote Kerk te Haarlem, *geſchreven. Het verdient onze opmerking, dat in dit briefje, hoe klein en kort van inhoud, den*

wensch gevonden wordt: God zij met u! *Wij troffen soortgelijke zegenwenschen te meermalen in oude brieven en geschriften aan. Vele rekeningen droegen aan het hoofd de namen* Jezus, Maria *en dergelijken, hetwelk zoo veel te kennen gaf, als dat die rekening of dat stuk in den naam van Jezus of dezen of genen bijzonderen Heiligen was begonnen. Wij zien hieruit de Godsdienstige stemming, immers den Godsdienstigen toon, onzer voorvaderen. In zeer vele brieven van de zestiende en zeventiende eeuw leest men nog, in navolging hiervan, soortgelijke Godvruchtige zegenwenschen. Zie, bij voorbeeld,* N°. 39 *en* 45 *hier achter; terwijl het waarschijnlijk daaraan zal zijn toe te schrijven, dat thans nog de brieven of aanschrijvingen van Vorsten en Souvereinen gewoonlijk gesloten worden met deze of dergelijke woorden:* Hiermede bevelen wij u in de bescherminge Godes *enz. Zie* N°. 33 *en* 37.

PLAAT VIII. N°. 29.

Walrauen heer tot Brederode tot vyanen Borchgreue tutrecht ē heer ter ameyden Doen kondt allen luyden dat op huyden datum sbriefs voir ons ē onse manen van leene hier nae bescreuen gecomen is die Eedele ende gebuertighe (*hoog of welgeboren*) vrouwe Yolante van lallaing vrouwe ē wedue tot Brederode tot vyanen &c. myne lieue waerde vrouwe ē moeder myt hairs voechts (*voogds*) hant, bekende ē gaff oū (*over*), tot wat tijden heer steuen van nyeuelt ridd (*ridder*) onse neve off ziinen eruen gebrake siins (*ingevalle hij*

hij zelve ware overleden), die Eedle eñ gebuertighe vrouwe Yolante van lallaing voirgenoemt off haren eruen gebrake hairs, dat god verhoede, in gereden penigen (*penningen*) tot eenre ſome opleyde eñ leuerde hondert eñ vyftich rinſ gul (*rijnſche guldens*) current tſtuck tot veertich groot vlaems gerekent ſoe, ſal die voirſſ Eedele eñ gebuertighe vrouwe Yolante van lallaing &c Jn onſen handen wed (*weder*) opdragen ſulke corenthiende eñ ſmalenthiende alzoe die Jairlicx verſchijnen wt (*uit*) twee blooken thienden op Zyderuelt ende die ſullen wy alsdan wed (*weder*) heer ſteuen voirſ off zijnen rechten leenvolgher gebrake zyns, belene eñ verlyden, eñ dien voirſſ thyenden ſal heer ſteuen voirſſ dan anvatten eñ beſitten op zyne ouden leenbrieff, myts dat hy ons dan betalen zal eenen ouden ſcilt voir zyn heergewerde mit ſulke voirwaerden als den voirſſ heer ſteuen off zyne nacomeling niet en loſſeden alle Jairs voir ſinte peters dach ad cathedra (*), ſoe ſal mij (*mijne*) voirſſ vrouwe eñ moed (*moeder*) off haren nacomelinghe die Jair ſcair (†) tot haren proffijt hebben van den voirſſ thiende en deſe loſſinge ſal beginne eñ Jngaen op ſinte peters dach ad cathedra nu naestcomede en tot wat tyden dat heer ſteuen off zyne nacomeling die voirſſ loſſinge gedaen zullen hebben als voorſſ ſtaet ſoe ſal den leenbrieff die myne voirſſ vrouwe eñ moed (*moeder*) van den voirſſ thiende heeft doot eñ te niete weſen alle dinck zonder arch off liſt hier

(*) *St. Pietersſtoel.* (†) *Een vol jaar.*

hier wāen (*waren*) oū (*over*) eñ aen dan (*toen*) dit gefcicde onfe mānen van leene als Aellert van van den wale Dirck van alphen Jan van ruemft Zwed (*Zweder*) henricxz peter crōme (*cromme*) en gyfbert henricxz Des toirconde hebben wy onfen cleynē zegel des wy tot defer tyt gebruyckē hier aen doen hanghen twelke wy houden eñ gehouden willen hebben als oft bezegelt wāe (*ware*) myt onfen groten zegele Gegeue Jnt Jair ons heeñ (*heeren*) Duyfent vierhondert vijff eñ tachtich op ten feften dach Jn februario.

W. de brederode.

De hier door ons medegedeelde brief van den jare 1485 *is merkwaardig, omdat hij onderteekend is door* WALRAVEN VAN BREDERODE, *geboren in het jaar* 1456, *en overleden in* 1531. *Hij was de oudfte zoon van* REINOUD VAN BREDERODE *en* JOLENTA VAN LALAING, *en broeder van* FRANS VAN BREDERODE, *van wien wij reeds hiervoren gewaagden, en die zich berucht heeft gemaakt door zijnen aanflag op en inneming van Rotterdam, in den jare* 1488. *Onze* WALRAVEN, *welke, in het jaar* 1486, *door* FREDRIK DEN DERDEN, *tot Ridder was geflagen, flondt in gunst bij* MAXIMILIAAN, *die hem* onzen lieven en getrouwen Neef *noemde. Zie* Vaderl. Woordenb. *D.* VIII. *Bl.* 1001—1003. J. VAN DEN TOORN, Geflachtboom der Heeren van BREDERODE, *bl.* 12 *en* 13. S. VAN LEEUWEN, Batavia Illustrata. *D.* II. *bl.* 888.

PLAAT

PLAAT VIII. N°. 30.

ten (*den*) 25. febr. so zyn de 7 manen die naeckt liepen en dat Rumoer binnen Amstde (*Amstelredamme*) maecten op ten 11 dess (*dezer*) voirss maet (*maand*) als bouen verhaelt by scepen (*schepenen*) van Amstde in de Raetcamer verwesen en pseuereden (*continueerden* of *volharden*) in haer boesht (*boosheid*) tot dat swaert duer haer hals ginck den eene spronck e (*ende*) Riep loeft den heer altoes meer den anden (*anderen*) doet op U oegen den derden we (*wee!*) den vierden wraeck en diergelijcke onstuericht (*onsturigheid*) en sy werdden mit linne clederen op Raden gestelt.

De hier boyenstaande aanteekening is dubbel merkwaardig, zoo uit hoofde van den persoon, door wien dezelve is vervaardigd; als uit aanmerking van deszelfs belangrijken inhoud. Van beiden zullen wij iets mededeelen. — De Schrijver, dan, is de in de Geschiedenis van Amsterdam, gedurende de zestiende eeuw, zoo zeer bekende JOOST BUYK SYBRANDSZOON, *te dien tijde Schepen en Burgemeester der gemelde Stad, alwaar hij ook meer dan eenmaal het Schouts-ambt heeft waargenomen. Hij bezat zeer veel invloed en ontzag bij de burgerij, waar-*

waarvan hij, in het jaar 1534, *een zeer gepast gebruik maakte, tot het doen uiteen gaan van eenige in beweging gebragte ingezetenen. Hij was voorts een ſtreng vervolger der onroomſchen, en een ijverig voorſtander van den Spaanſchen Koning, onzen toenmaligen Souverein. Dit, en zijn dubbelhartig gedrag gedurende de onlusten te Amſterdam in* 1567, *bragt hem in den haat des volks; hetwelk aanleiding gaf, dat hij, bij de omwenteling van* 1578, *nevens vele andere Spaanschgezinde Regeringsleden en Geestelijken, uit de Stad werd gezet. In een aan hem toebehoord hebbend handſchrift der Handvesten van Amſterdam, heeft hij, met eigen hand, een dagverhaal geplaatst van het bedrijf der Naaktloopers te Amſterdam, en den aanſlag der Herdoopers op die Stad, in het jaar* 1535. *Uit dat dagverhaal hebben wij het bovenſtaande gekozen. De zeven mannen daarin bedoeld waren genaamd* Henrick Henrickszoon, Geryt Ghyſen, Mr. Adriaen Anthoenis Foxen, Steven van Oudewater, Steven Janszoon, Dirck Janszoon *en* Claes van Venloo. *Hunne misdaad beſtond daarin, dat zij, in den nacht tusſchen den* 10^{den} *en* 11^{den} *Februarij* 1535, *nevens vijf vrouwen, vergaderd zijnde in zeker huis in de Pijlſteeg, zich moedernaakt uitkleedden, hunne kleederen op het vuur wierpen, aldus op ſtraat verſchenen, en onder een vervaarlijk gehuil en geroep van* wee! wee! de wrake Gods! de wrake Gods! de wrake Gods! *de halve Stad rondliepen, en dezelve in beroering bragten. Weldra in dit onzinnig bedrijf geſtuit en gegrepen zijnde, werden zij, op den* 25sten *derzelve maand, met den zwaarde geſtraft, hunne hoofden op ſtaken en hunne ligchamen in linnen kleederen op raden geſteld. Ter gedachtenis van dezen oploop ſtondt, weleer, aan*

eene

eene der bovenste balken in de Nieuwe Kerk dit twee-regelig versje:

In 't jaer vijftien honderd vijf en dertich, wilt
dit onthouwen,
Liepen hier naeckt mannen ende vrouwen.

Doch de balk met dit opschrift is, met het verbranden der kerk, in den jare 1645, *vernietigd geworden.*

Men zie voorts omtrent JOOST BUYK SYBRANDSZOON: WAGENAAR, Beschr. van Amsterd. *in folio*, 1e. *St. bl.* 239, 296. Vaderl. Woordenb. *D.* VIII. *bl.* 1140—1143. BRANDT, Hist. der Reformatie. *D.* I. *bl.* 361, 487. Aanhangsel tot de Vaderl. Hist. 1e. *St. bl.* 205—224, *en anderen; en wegens het bedrijf der Naaktloopers te Amsterdam:* BRANDT, Hist. der Reform. *D.* I. *bl.* 117—119. COMMELIN, Amsterdam, 2e. *St. bl.* 929—931. WAGENAAR, Amsterdam, 1e. *St. bl.* 240, 241, 246. L. HORTENSIUS, Oproeren der Wederdoopers, *in folio*, *bl.* 17, 18, *en in Octavo*, *bl.* 104—110.

PLAAT XI. N°. 31.

Den Capellaenē tsamen sumerē (*summerende, optellende*) tsalarys twelck hem (*hen*) resteert ouer tgehele jaer, beuynden (*bevinden, bevinden wij te zijn*)

In den eersten (*vooreerst*) Eenen vyfftich sмoenē (*sermoenen*) bedraecht 6 Carolus gl. (*gulden*) 7 st. (*stuivers*) en een halff st. (*stuiver*)

 It

It (*Item*) Achthien missen 18 st. (*stuivers*)
It (*Item*) den hoechtydt van pynstē (*pinkster*) 16 st. (*stuivers*)
Sūa (*summa*) VIII Carolus gl. (*gulden*) iij gr. (*grooten*)

De hier bovenstaande aanteekening is getrokken uit het Register der ontvangst en uitgaven van de Groote Kerk te Haarlem in het jaar 1536. *Onze jeugdige Lezers moeten zich niet verwonderen over den geringen prijs, welke toenmaals voor eene mis werd betaald. De waarde van het geld, welke na dien tijd hoe langer hoe meer gestegen is, was toenmaals nog zeer gering. Men herinnere zich de maaltijd, welke slechts met een braspenning betaald werd, en van daar den naam van* braspennings maaltijd *ontleende. Ook zal eene volgende proeve doen zien, voor welk eene geringe somme gelds men nog in het jaar* 1570 *een honderd zestigtal personen feestelijk konde onthalen.*

PLAAT IX. N°. 32.

Actum den xixn Marcij Anno xvc xlix pntibus (*presentibus* of *in tegenwoordigheid van*) den schout henrick Cornelisz (*) ende frans Jansz teengz (†) schepenen

Ghysbert Jansz de nouo (*op nieuw*) gehoort segt dat Jan de Lyndrayer by hem In pretie (*presentie*) van

(*) *Henrick Cornelisz. van Mareken.*
(†) *Frans Jansz. Teding.*

van de casteleyn van woerden gedelateert (*voortvlugtig*) nyet en es geweest by de Leringe van hem die spreect zulx dat hy hem ganselycken ontdraecht (*zoo veel als onschuldig verklaard*) eñ dat hy mit hem noyt van goodts woort heeft gesproicken.

Deze aanteekening, getrokken uit het Confesſiënboek der Stad Amsterdam, betreft zekeren GHIJSBERT JANSZOON, *geboortig van Woerden, die, nevens vijf andere mannen en twee vrouwen, allen slagtoffers der toenmalige gewetensdwang en vervolging, uit hoofde dat zij zich hadden laten herdoopen, en hunne Godsdienstige gevoelens tot hunnen dood toe aankleefden, op den* 20^{en} *Maart des jaars* 1549, *op de Plaatse of den Dam, voor het Stadhuis te Amsterdam, met den vure werden ter dood gebragt. Men vindt hiervan meer omstandige berigten bij* VAN BRAGHT, Martelaarsspiegel der Doopsgez. *D.* II. *bl.* 82—84. BRANDT, Hist. der Reform. *D.* I. *bl.* 153, 154. COMMELIN, Amsterdam. 2^{e}. *St. bl.* 944, 945. WAGENAAR, Amsterdam, *in folio*, 1^{e}. *St. bl.* 258.

PLAAT IX. N°. 33.

Eersame lieue besundere, Alsoe die heere van Rosenberch wesende van der cameren van den Roomsch Coninck mit andere Edelluyden tegenwoirdel Reyst in Hollandt, om die groote begeerte die hy heeft tselue landt te besiene waartoe wy hem toegevuecht hebben cenige Edelluyden van onsen huyse, om den

ſeluen gefelscap te houden. Is daeromme ons vrientl begeeren, Dat als den voirſſ heere by ulieden commen zal, ende deſe tegenwoirdige u gethoent zullen worden, den voirſſ heere van Roſeberch mit zynen geſelſcap wilt ontfanghen ende wel tracteren, ende alle gunſte ende adreſſe bethoenen ſoe verre ulied. moegelic Is Waer Inne ghy ons zunderlinge vrientſcap doen zult bereet ulieden van gelycken te doene. Dat kenne God den welcken wy bidden ulieden te geuen lanck ſalich leeuen. Geſcreuen te Brueſſele den ix^en^ marty 1562.

Wilhem by der gratien goidts, prince van Orangie graue van naſſau, Stathoud gnael (*Stadhouder Generaal*) van Holt (*Holland*) Zeelt (*Zeeland*) Utregt

Ulieder goede vrient

Guill de Nasſau

Met eerbied beſchouw ik altijd de handteekening van den Doorluchtigen WILLEM DEN EERSTEN, *den Vader des Vaderlands en den Grondlegger der Nederlandſche Vrijheid, die, ten jare* 1584, *door een verraderlijk ſchot, binnen Delft, van het leven werd beroofd. Hij onderſchreef, ten jare* 1562 *den vorenſtaanden brief, welken wij overwaardig oordeelden in dezen bundel te plaatſen. Er zijn zeer vele Levensbeſchrijvingen van dezen zoo zeer beminden Vorst voorhanden. Ik zal ze allen niet opnoemen. In de* Vaderlandſche Historie, *in de* Levensbeſchr. van Nederl. Mannen en Vrouwen. *D.* VI.

bl.

bl. 172 *en volg.*, *in het* Vaderl. Woordenboek, *D.* XXXI. *bl.* 174—261, *en in de Werken van* VAN METEREN, BOR, VAN REYDT, HOOFT *en anderen*, *kunnen onze jeugdige Lezers voor hunne weetlust voldoening vinden.*

PLAAT X. N°. 34.

Den 1n augusty anno xvc lxvi (1566)

Peter hēricz (*henricszoon*) Capiteyn van de Letter G mit zyn Lieutenant ende Rotgesellen, zyn geresolueert den Burgemeesteren by te staen mit Lyf ende goet tot vrede ende eendrachticheydt van der stadt en̄ conseruatie van tgemeen weluaren ende neeringhe van dien Ende oick tot eere ende profyte van de Co. mt. (*conincklyke mayesteyt*) ons alder G. H. (*Genadichste Heere*) Dat zy willen helpen beletten de predicatie binnen der Stadt. Dat zy seluer buyten der stadt Jn geen predicatien zullen gaen Ende zoe verre de predicatie Jn de vryheyt geschiede, dat zy daer Jnne doen wille ōme dat te beletten mitten Burgemeesteren naer dat de gelegentheyt ende de tyt eyschen zal Oick nyemant Jnne te Laten daer deur de Stadt verachtert soude mogen werden.

Act (*Actum*) op die cloueniers Doelen ten dage voorss my present

Wouterz

N°. 35.

N°. 35.

Extract

Op huyd (*huyden*) hebben my hēē (*myne heeren*) die Burgermn (*Burgemeesteren*) geauthoriseert die ouerluyd vand (*van den*) drie schutteryen deser stede, Omme voer dese tyt te vgaderen (*vergaderen*) die Capiteyne van hoore scutterie ō (*om*) byd (*by den*) selue Capiteyne by aduys van hoore Rotgesellen gecore te werd (*werden*) Vuyt elcke schutterye Drie personen vand (*van den*) vredelixsten en Discreetsten schutterie, maken (*makende*) te samen negen persone, metten welcken als vandr (*van der*) gemenen schutteryen wegen de Burgemrn sullen mogen qmuniceren (*communiceren*) als des van noede wesen zal, aengaen (*aengaende*) de bewaernisse en weluaert deser stede voor allen onrust, ruijne en bederssenisse. Actū dē xiiij en dach Jn maerte ano xvc zeue en tzestich, Jn kennisse van my als secretaris

Frans Delft

De beide voorgaande stukken (*), *welke wij hier bijeen voegen, zijn voor de Geschiedenis van Amsterdam van belang. Zij behooren tot die dagen, toen*

(*) Ze zijn mij, nevens andere stukken van dien tijd, geschonken door den Heer Mr. J. VALCKENAER, te Amsterdam, waarvoor ik openlijk mijne erkentenis betuige.

toen Neêrlandsch Inwoners, de Spaansche overheersching, zoowel als de hatelijke gewetensdwang moede, hunne pogingen begonnen aan te wenden, ter verkrijging eener godsdienstige en burgerlijke vrijheid. De regering van Amsterdam, de Spaansche partij toegedaan, verzettede zich aanhoudend tegen deze pogingen; doch was, hares ondanks, genoodzaakt, nu en dan, iets toe te geven, en met de Burgerij of Schutterij te handelen en het gevoelen van dezelve in te winnen. Daartoe zijn beide deze stukken betrekkelijk. Van beiden wordt wel bij de Geschiedschrijvers gesproken, doch geen hunner heeft het echte stuk medegedeeld. Men zie, onder anderen: WAGENAAR, Beschr. van Amsterdam, *in folio*, 1e. *St. bl.* 275 *en volg.* BRANDT, Hist. der Reform. *D.* I. *bl.* 377 *en volg. bl.* 445. Vaderl. Woordenboek. *D.* III. *bl.* 942 *en volg.*

PLAAT XI. N°. 36.

Item een ewyghe memorie voor die heeren in toekomẽde tyden ofte dat weer mochte ghebuerẽ van weghen die costen die die priesters gedaen hebbẽ op een maeltijt in die cantaet van die mĩnebrueders actũ A°. 1570 den 16den July binnẽ aemstelredam

Itm̃ (*Item*) int Eerst zoe zȳ (*zyn*) daer gheweest heerẽ int ghetal 40 zoe priesters zoe patres socij regulares en̄ oock pr̄ (*prior*) en̄ procurator van die cartusers

aen-

aengaende spijs en dranck

Itm int Eerst ij aem wijns rinsche wyn
Itm anderhalff fath (*vat*) biers Jsrahel
Itm 29 hoendere daer van 5 gesmoort worden met cruyt en lamone
Itm 32 konynen daer van 12 gebacken in pasteyen
Itm vier schager weere
Itm x hamen
Itm 4 soetemelcs kasen
Itm x groene cleyne kaeskens
Itm cappers ij ℔ toe ghemaeckt
Itm 50 lamone
Itm een migelen olyue
Itm een ben karsen
Itm drie gherechten van visch voor pr (*prior*) van die cartusers mit zy procurator en twe pekelheyringe
Itm radys
Itm salade op den auentmael
Itm 160 poffen broot } stuck van 1 oertgen
Itm 80 tarwen broot }
Itm Dese spijs en Dranck is all bereyt op Tijn (*tien*) tafele een yghelyck tafel xvi psoen (*personen*) en heeft ouer al ghecost lxxx guld current (80 *guldens courant*)

by my Jan van persyn priester

Dit stuk levert eene proeve, voor hoe weinig geld een wel voorziene tafel met honderd zestig persoonen ;

ken, in het jaar 1570, *konde worden aangeregt.* — *Het geeft ons tevens eenig berigt omtrent de spijzen onzer Voorvaderen, waaromtrent meer breedvoerig wordt gehandeld in de* Historische Avondstonden *van* VAN WIJN, *en in* C. DE KONING L. D. Z., Voorvaderlijke Levenswijze. — *Wij zien er voorts uit, dat, althans toenmaals, de saisoenen niet zeer veel van de tegenwoordige zullen hebben verschild, daar, blijkens deze Memorie, op den* 16den *Julij eene ben karsen tot dezen maaltijd is geleverd.*

PLAAT XII. N°. 37.

Edele Hoochgeleerde Eersame wijse ende discrete bezundere goede vrienden, Wy verstaen dat eenighe als last hebbende van u lieden, heur zouden vervoirderen de Heerlickheyt van Odijck teghens de Costumen ende Usantien tot noch toe geploghen (*) ende teghens de priuilegien der voorss Heerlickheyt, onder haere contributie te houden, alsoe ghijlieden vuijt de Requeste die u bij den Schout aldaer sal gehantreijckt worden, sult moghen vernemen, Ende alsoe deselue Heerlicheyt onsen Heer ende broeder den Prince van Orangien ende onse suster van Orangien als Graue ende Grauinne van Bueren Is toecomende, ende wel redenen Is dat deselue als wesende kinderen van zulcken vader die dese Landen heure vryheijt verworuen, ende omme deselue te maintenieren den doot geleden heeft, In heure priuilegien, zoe nijet gebetert, ten minsten nijet vercortet en worden, soe versoecken wy u lieden hier mede wel vriendelick dat ghy op de voorss Requeste wilt letten,

(*) *Aangenomen, in gebruik of vastgesteld.*

ten, ende zulx daer inne doen verſien als ghy In de redelickheyt zult bevinden behoirlick te weſen, Ende zal ons daer an zeer aenghename vriendſchappe geſchieden, Hiermede

Edele Hoochgeleerde Eerſame wijſe ende diſcrete bezundere goede vrienden, zijdt Godt beuolen, Geſchreuen binnen Utrecht deſen 26en Auguſti 1586.

Maurits geboren Prince van Oraengien Graue van Naſſau, Marquies van der Vere ende van Vliſſingen,

U Lieder zeer goede vriendt tot uwen dienſte

Maurice de naſſau

Van de onderſcheidene brieven van den dapperen MAURITS, *die door zijne manhaftige krijgsverrigtingen zoo veel dienst aan het Vaderland bewezen heeft, oordeelden wij den tegenwoordigen ter mededeeling te moeten uitkiezen. De welverdiende lof, welke hier aan de nagedachtenis van den godvruchtigen en deugdzamen Vader* WILLEM *wordt toegezwaaid, maakte denzelven in ons oog belangrijk.*

Deze brief is, ten jare 1586, geſchreven aan de Regering der Stad Utrecht, alwaar LEYCESTER *vele vrienden had, die Oranje en het Vaderland geen goed hart toedroegen. Zij ſchenen daarvan eene proeve te hebben gegeven, door de Heerlijkheid* Odijck *onder hunne contributie te houden, in verkorting van het regt, toekomende den kinderen van Prins* WILLEM DEN EERSTEN, *wiens verdiensten,* zoo

zoo het schijnt, aan hen moesten herinnerd worden, ten einde hen daardoor tot een billijk en regtvaardig gedrag over te halen.

Begeren onze jeugdige lezers het leven van MAURITS *na te zien: zij kunnen hunnen weetlust bij eene overgroote menigte onzer Geschiedschrijvers voldoen. In het* Vaderl. Woordenboek, *D.* XXII. *bl.* 301 *en volg.; in de* Levensbeschr. van Nederl. Mannen en Vrouwen, *D.* IX. *bl.* 131 *en volg. en bij anderen, vindt men hetzelve in het kort bijeen getrokken.*

PLAAT XIII. N°. 38.

Wy Dienaeren der Ghemeinte Jhū Chrī (*Jhesu Christi*) hier ondergescreuen soe van der Duitschen als van der franchoissen tale, bekennen met dit onsen hantscrift van dit tegenwoordighe vierendeel iaers stipendiums verschenen den eersten Augusti anno 88 (1588) van den Heeren Kerckmeesteren ten vollen betaelt te weesen, mitsgaders oock vā alle voorgaende verschenen terminen des wij derseluighen der goeder betalinghe bedancken. Toirconde van deesen hebben wij dit teghenwoordighe een ijeghelick besonder met onse naemen ondergescreuen. Actum den 4 Augusti 88 (1588) stilo nouo (*nieuwe stijl*)

Johannes Ambrosius Dienaer
binnen Amsterdam
Euerard Hornius
Johannes Kuchlinus
Petrus Plancius
Joannes Hallius
de la Greue

D De

De hier bovenſtaande kwijtſchelding of kwitantie, geſchreven in het jaar 1588, *wegens den ontvangst van een vierdedeel jaars traktement, is daaröm van belang, om dat zij de onderteekeningen draagt der zes eerſte Predikanten, welke na de hervorming van Amſterdam, in* 1588, *aldaar, het Leeraarambt, in de Nederduitſche en Franſche Hervormde Gemeenten, hebben waargenomen.* KUCHLINUS *en* PLANCIUS *zijn van dezelven het meest bekend. De laatstgenoemde vervaardigde vele zeekaarten. Op zijne aanrading werd de eerſte ſcheepstogt door het Noorden naar China beproefd; terwijl de ſchepen, naar de Oost-Indiën beſtemd, den weg, door hem op zijne kaarten aangewezen, volgden. Hij was, bij vervolg van tijd, een heftig tegenſtander der Remonſtranten, waarvan eene ontmoeting tusſchen hem en* UITENBOGAARD, *bij gelegenheid van het ten doop aanbieden van een kind, door den laatstgenoemden, ten proeve kan verſtrekken. In het laatst van zijn leven werd hij mede benoemd onder de reviſeurs of overzieners der nieuwe vertalingen van den Bijbel, en overleed, in hoogen ouderdom, in het jaar* 1622. *Zie over hem* Vaderl. Woordenb. *D.* XXIV. *bl.* 23—26. Vaderl. Hist. *D.* IX. *bl.* 140. WAGENAAR, Beſchr. van Amſterdam, *in folio*, 1e. *St. bl.* 407, 432, 3e. *St. bl.* 219. BRANDT, Hist. der Reform. *en anderen.*

PLAAT

PLAAT XIII. N°. 39.

Monfr. Luchtenburch, Alfoe ick geintereffeert ben in de betalinge van de verpondinge van middelharnis fal UE gelieven myn met een cleyn memoricke te aduerteeren hoe het ftaet mette betalinge van (*van de*) zelue vpondingen, ten eynde die Jngelanden op te aenftaen (*aanftaande*) reeckenin (*rekening*), die binnen weijnich dagen gedaen fal werden, daerop behoirl (*behoorlijk*) moegen letten hyer mede beuele ick UE den heere den xen novemb 1611

U E dienftwillige

J. van Oldenbarnevelt.

Het bovenftaand briefje is geheel gefchreven door JOHAN VAN OLDENBARNEVELD *zelve; een man, die, reeds in zijne jeugd, gedurende het beleg van Haarlem, de zaak des Vaderlands met de wapens in de vuist verdedigde; die, vervolgens, als Staatsman, gedurende den tijd van twee en veertig jaren, in de hagchelijkfte tijdvakken, den lande getrouw en eerlijk diende, en eindelijk, in het jaar* 1619, *ten tijde der toenmaals zoo ver gedreyene godsdienftige en ftaatkundige oneenigheden, in 's Gravenhage, werd onthalsd. 's Mans nagedachtenis is in onze dagen de grootfte hulde*

 toe-

toegebragt, *door het Besluit van onzen geëerbiedigden Koning*, *volgens hetwelk het standbeeld van dezen grijzen Staatsman*, *nevens dat van anderen*, *in de Vergadering der Staten-Generaal zal worden geplaatst. Men zie over hem:* Vaderl. Hist. *D.* VI, VII, VIII, IX *en* X, *op menigvuldige plaatsen.* Vaderl. Woordenboek, *D.* XXIII, *bl.* 215—252. Levenbeschr. van Nederl. Mannen en Vrouwen, *D.* II, *bl.* 246—284. SCHELTEMA, Staatk. Nederl. *D.* II. *bl.* 156, 157, *en anderen. Ook gaat zijne levensbeschrijving afzonderlijk uit*, *en wel*, *in quarto formaat*, *gedrukt ten jare* 1648, *en in octavo*, *gedrukt te Rotterdam*, 1670.

PLAAT XIII. N°. 40.

Al wie uit lust het quaad bedryft,
De lust vergaat, maar 't quaad dat blyft.

't Is al goed, wat hy doet, dien men bemint.
't Is al quaad, dien men haat, wat hy begint.

Het gaat u aan, als gy ziet staan
Al in den brand uws naastens wand.

Die tyt heeft en tyd laat glyen,
Sal zyn leven niet bedyen.

Ziet noit op geen hoger staat,
Kiest geen groter medemaat.

Zo is de eer, de staat en 't goed,
Niet anders dan een eb en vloed.

Wy

Wij trokken de bovenstaande zedespreuken uit een geschreven boekje, inhoudende historiesche aanteekeningen, zin- en zede-spreuken, van welke een groot gedeelte hunne betrekking hebben tot de onlusten in Kerk en Staat, in de jaren 1618 *en* 1619, *omstreeks welken tijd dit boekje is vervaardigd.*

PLAAT XIV. N°. 41.

gedenckwaerdige
Seltsame ende merckelicke

ouderdom

van man ende wijff

tot Delft in Hollandt int iaer 1605 ghestorven,
die t samen in echten staet gheleeft hadden

L X X V iaeren

van de Magistraet op stadts kosten begraven

Alsmen dusent ses hondert ende vyff heeft gheschreven
Den enentwintichste Januy (*Januarij*), weerdich te verklaren,
Heeft Antonis Corneliszoon de werelt begeven,
Als hy die beleeft hadde een meer als hondert iaren
En Meynsgen Huyghen, syn huysvrouw, most oock van hier varen
weijnich (Drie) uyren nae hem, negenentnegentich iaer out:
Hy van Lis, en sy van Hillegom, gheb ooren waren

 Wet'-

Wet'lick over de vyff en tzeventich iaren ghehoudt:
Syn beyd' op den twe en twintichsten (in alder eenvout)
Door laste des Magistraets, die haer consent daer toe gaeven,
Ter eeren haer ouderdom, die soo langh waren getrout,
Binnen Delft overluijdt, end' in de nieuw Kerck begraven,
Drie rijcke wond'ren merckt men in dees twe arm van haven,
Dat's, datse beyd dees weldaet hier hebben verworven ., syn:
Soo langh gheleeft, lang ghehout, en ghelyck ghestorven sijn.

In eene verzameling van stukken, afgeschreven door PETRUS SCRIVERIUS, *vonden wij het bovenstaand stukje, hetwelk wij, uit hoofde van deszelfs inhoud, oordeelden een plaatsje te moeten inruimen.* SCRIVERIUS, *wiens gewone handteekening wij hier bijvoegen, maakte zelve betere verzen, zoo als uit zijne in het licht gegeven Gedichten kan blijken. Hij heeft zich beroemd gemaakt door zijnen* Laurekrans, *ter eere van* KOSTER, *en door verscheiden andere werken ter opheldering der Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheid, waartoe hij eenen aanmerkelijken schat van stukken had opgezameld. Het door hem uitgedacht middel, om aan* HOGERBEETS *en* DE GROOT, *in hunne gevangenis op Loevestein, berigten te doen toekomen, getuigt van zijne scherpzinnig- en schranderheid. Hij overleed in het jaar* 1660, *in den ouderdom van tachtig jaren. Zijn leven is geplaatst voor de uitgave van zijne Gedichten van* 1738. *Zie voorts*

Va-

Vaderl. Woordenboek, *D.* XXVII. *bl.* 14—17 *en anderen.*

PLAAT XIV. N°. 42.

Het roomsche raethuijs stondt
op diamante stijlen
doen t overout gezach
van bondelen en bijlen
Cornelis Tacitus eerbiedichlijck bescheen,
daer met den tabbaert aen
hy naer den raedt quam treen,
geen kooper beelt hem aff
soo leevend als zyn bladen
met weerelts wijs gestarnt
en sprencken rijck geladen
met regelen van Staet
welspreeckentheijt gepropt
met wijsheijt Heerelijck
en bondich en beknopt

I. Vondel

Aan wien onzer jeugdige lezers is de Vader der Nederduitsche Dichtkunde, de onsterfelijke JOOST VAN DEN VONDEL *onbekend? Aan hem zijn wij het bovenstaand bijschrift* op eene Medalje van KORNELIS TACITUS *verschuldigd; het is, in spelling verbeterd, geplaatst in zijne Poëzij. Het leven van dezen grooten Dichter, welke, te Amsterdam, in het jaar* 1679, *in den hoogen ouderdom van*

een en negentig jaren overleed, is meer dan eens afzonderlijk uitgegeven, en voorts te vinden in de Levensbeſchr. van Nederl. Mannen en Vrouwen, *D.* I. *bl.* 306—322. Vaderl. Woordenboek, *D.* XXIX. *bl.* 313—326. *Zie ook* WAGENAAR, Beſchr. van Amſterdam, *in folio*, 1e *Stuk*, *bl.* 93, 96, 487—492, 496, 502, 503, 507, 514, 517, 591, 664; 2e *Stuk*, *bl.* 117, 3e *Stuk*, *bl.* 245, *en anderen.*

PLAAT XV. N°. 43.

Edele mogende Heeren

Myn Heeren, dese overstaende is copije mijner missive aen Haere Ho. mog. (*Hoog Mogende*) en alſoe ick aen uwe Ed. mog: ſonderlinge niet anders en hebbe te verwittigen, ſal het derselve voor avijs van onssen aenlegh moghen ſtrecken en ick ſal blijven

Mijn Heeren

Uwer Ed: mog:

Onderdaenige dienaer

Laurens Reael

Int Eijlant Wicht desen 29en Decembris 1626.

LAURENS REAEL, *een zeer verdienstelijk man, aanſchouwde het eerſte levenslicht te Amſterdam op den*

den 22. October 1583. *Zijn Vader*, LAURENS JACOBSZOON REAEL, *is in de Geſchiedenis der Stad Amſterdam met lof bekend, wegens zijne ijverige pogingen ter verkrijging en bevestiging eener godsdienstige en burgerlijke vrijheid.* LAURENS REAEL, *maakte zich in de meeste vakken van wetenſchap bekwaam. Hij beoefende, met goed gevolg, de Nederduitſche en Latijnſche Dichtkunde. In de Zeevaart- en Wiskunde had hij aanmerkelijke vorderingen gemaakt. Zijne* Obſervatiën over den Magneetſteen, *leveren daarvan de bewijzen op. Maar vooral waren het zijne bedrijven als Krijgs- en Staatsman, welke hem den grootſten roem deden verwerven. In het jaar* 1611, *vertrok hij als Commandeur van vier ſchepen naar de Oost-Indiën; herwon en bevestigde aldaar onze verlorene bezittingen; en werd, in* 1616, *ter belooning van zijne onmiskenbare verdiensten, met eenparige ſtemmen, tot Gouverneur-Generaal benoemd. Later* (1626) *werd hij als Gezant van dezen Staat naar Londen gezonden, alwaar de Engelſche Koning hem tot Ridder ſloeg. Naderhand vertrok hij in gezantſchap naar Denemarken. Op zijnen terugtogt leedt hij ſchipbreuk, werd door de Keizerlijken gevankelijk naar Weenen gevoerd, doch eerlang wederom ontſlagen. Hij diende vervolgens zijne geboorteſtad in onderſcheidene betrekkingen; overleed op den* 10. *October* 1637, *en werd algemeen betreurd. — Hij ſchreef den bovenſtaanden Brief aan de Gecommitteerde Raden te Middelburg in het jaar* 1626.

Zie over hem: Brieven van P. C. HOOFT. Vaderl. Woordenboek, *D.* XXIV. *bl.* 91. Levensbeſchr. van Nederl. Mannen en Vrouwen, *D.* X. *bl.* 76 *en volg.* WAGENAAR, Amſterdam, *in folio*,

lio, 2^e^. *St. bl.* 103, 3^e^. *St. bl.* 210; *maar vooral* SCHELTEMA, Geſchied- en Letterkundig Mengelwerk, 2^e^. *St. bl.* 57—124.

PLAAT XV. N°. 44.

MynHeer.

Ick hoop de Heren Gecom̄ (*Gecommitteerde*) Raeden onſen brieff ontfangen hebben, waer in wy Haer Ed. Mog. berichten, hoeveel Corps de guardes dat ſ'nachts en daechs binnen Heusden beſet werden, en dat dien volgens den Commys van torf (*turf*) ſal werden verſien, en belast die, volgens Haer Ed. mog. vorige aenſcryvens, aen de ſelve, wt (*uit*) te deylen, nu compt der by, dat, vermits dit harde weer, ick van myn comp: (*compagnie*) peerden, alle nacht de helſt oock laet waecken, daer dan oock noch torf voor ſal moeten gelevert werden. Ick heb oock verſocht aan den Heer van Heemſtede, Haer Ed. Groot mog: de swackheyt van het guarniſoen te remonſtreren en te verſoecken dat het ſelve, door eenige binnelantſce Comp̄: ſoude mogen verſterct werden, te meer dewyl de ſpaenſce int Quartier van Antwerpen, Graeffcap Hoochſtraeten, en Lant van Turnhout, Haer Winterquartier genoomen hebben, en daegelycks meer troupen by Haer crygen, en wert gemompelt dat ſe blyd ſouden ſyn, ons enen quaeden tour te kunnen ſpelen, om Haer te revengeren van het ongelyck dat ſe claegen, dat Haer, van onſen Staet, dae-

daegelycks wert aengedaen, ick souder selver om in den Haech gekoomen syn; maer is myn iets noot- saeckelycks voor gekoomen; waerom ick een keer naer aernhem moet doen. Jck bidt UEd. myn eens te willen advyseren, wat der op geresolveert wert, en hoe lang U E. meynt dat de Staeten by een sullen blyven, en wilt toch aen de Heren Gecom. Raeden recommanderen, dat wy van torf versien werden. Hiermede blyve soo lang ick leeff

Myn Heer

UEd. dienstwilligen, en ganſ verplichten dienaer

J. van Wassenaer.

Utrecht, met haast, desen 10 Ian. 1652.

JACOB VAN WASSENAER, Heer van Obdam, *geboren ten jare* 1610, *is in onze Vaderlandsche Geschiedenis, als Staatsman zoowel als Krijgsheld, bekend en vermaard. In meer dan eene onderhandeling door dezen Staat geplaatst zijnde, slaagde hij gewoonlijk in zijne bezendingen. In het jaar* 1653 *tot Luitenant-Admiraal verheven, deed hij, in die betrekking, onderscheidene togten ter zee. In het jaar* 1665 *'s Lands vloot, onder zijn opperbevel als Luitenant-Admiraal-Generaal, in zee geloopen, en met de Engelsche vloot slaags geraakt zijnde, sprong zijn schip, de Eendragt genaamd, vier en tachtig stukken geschut voerende, door eigen buskruid, in de lucht. Het lijk van dezen Zeevoogd werd niet gevonden; echter is voor hem, op lands kos-*

kosten, in de Groote Kerk in 's Gravenhage, eene Graftombe opgerigt. — Hij schijnt den bovenstaanden brief, in het jaar 1652, geschreven te hebben, in de hoedanigheid als Gouverneur van Heusden, welke waardigheid hij bekleedde. Deszelfs inhoud is voor onze Geschiedenis van eenig belang: men ziet uit denzelven, dat men, nog geen vier jaren na onze vrijverklaring door den Koning van Spanje, reeds wederom beducht scheen voor eenen aanslag van dien Monarch op onzen Staat. — Zie voorts: Vaderl. Historie, *D.* XII *en* XIII. Vaderl. Woordenboek, *D.* XXX. *bl.* 310—321. Levensbeschr. van Nederl. Mannen en Vrouwen, *D.* II. *bl.* 316—331. SCHELTEMA, Staatk. Nederland, 3e. *Stuk*, *bl.* 447—449.

PLAAT XVI. N°. 45.

Monsr. Ouseel

U. L. Missive van den 8en deser loopende maent, met het Oxhooft, ende vaetgen witte, ende roode wijn, sijn mij ter behoorlijcker tijdt wel toegecomen, en gaet hier nevens, in voldoeninge van dien, de somme van drientachtich car. gl. (*carolus guldens*); Waermede U. L. bevelen (*bevelende*) in (*in de*) bescherminge Godes, sal blyven.

U. L. goede vrunt

Johan de Witt

1655.

Haege den 14en Julij
1655.

Dit

Dit briefje is geheel geschreven en onderteekend door JOHAN DE WITT, *een man, die, als Raadpensionaris, in 's Lands geschiedboeken zoo zeer is bekend, dat het overtollig zoude zijn, iets meer van dezen beroemden Staatsman, Wiskundigen en Uitvinder te melden. Hij ontving het eerste levenslicht in het jaar* 1625, *en werd, nevens zijnen broeder*, CORNELIS DE WITT, *in het jaar* 1672, *in 's Gravenhage, op eene beklagenswaardige wijze omgebragt. Zijne verrigtingen zijn in het* XIIe, XIIIe *en* XIVe *Deel der* Vaderl. Historie *en door anderen, te boek gesteld; terwijl zijne levensbijzonderheden in het* XXXIIe *Deel van het* Vaderlandsch Woordenboek, *bl.* 209 *en volg. en elders zijn opgeteekend.*

PLAAT XVI. N°. 46.

Monsieur Antonides

Om dat mijn drucker de voorreden begint te drucken en overslag van de rest maekt, wenste ick wel te weten hoe groot of hoe veel regels het gedicht omtrent sijn sal, 't geen versoek UE my gelieft te laeten weten, houde een half vel aen weersyden daer toe open. vaert wel

N. Witsen.

Ni-

Nicolaas witsen, *Burgemeester van Amsterdam, een zeer beroemd Staatsman en Geleerde, de vriend van* czaar peter den Eersten, *bekend door zijne* Aloude Scheepsbouw *en* Noord- en Oost-Tartaryen, *werd geboren te Amsterdam, tusschen* 1640 *en* 1650, *en overleed aldaar ten jare* 1717. *Hij schreef dit briefje aan den voortreffelijken Dichter* johannes antonides van der goes, *die hem een Lofvers op zijnen* Scheepsbouw *had toegezegd, hetwelk dan ook voor de uitgave van dat werk van* 1670 *is geplaatst.*

Nicolaas witsen, *vinden wij vermeld in de* Vaderl. Historie, *D.* XV *en* XVI. Vaderl. Woordenboek, *D.* XXXII. *bl.* 246 *en volg.* Wagenaar, Beschrijving van Amsterdam, *in folio*, 1e. *Stuk, bl.* 239, 240, 661, 668, 673, 676, 695, 697. Scheltema, Staatkundig Nederland, 2e. *D.* 2e. *St. bl.* 505—508. Scheltema, Peter de Eerste, *op menigvuldige plaatsen, en bij anderen.*

En johannes antonides van der goes, Vaderl. Woordenboek, *D.* IV. *bl.* 1187. La ruë, Geletterd Zeeland, *bl.* 231—234, 245. J. de vries, Gefchied. der Nederd. Dichtkunde, *bl.* 269 *tot* 278 *enz.*

PLAAT XIV. N°. 47.

De Supplte. (*Suppliantenn*) sullen haer op nieuws hebben te addresseren aen de heeren Scheepenen, al-

alſoo bij haer Eed. Agtb. (*Edele Achtbare*) by Proviſie, is geconſenteert, dat ſy, Aeltje Jans, ſoude Blyven tot naeder ordre deeſen 31 xber (*December*) 1670, jn Amſterdam.

Gerard Haſſelaer.

GERARD HASSELAER, *die ten jare* 1621 *werd geboren, bekleedde in zijne geboorteſtad Amſterdam, van tijd tot tijd, de aanzienlijkſte posten. In het jaar* 1670, *toen hij de bovenſtaande dispoſitie op een verzoekſchrift eigenhandig ſchreef, was hij Hoofd-Officier; hij had, in dit jaar en vervolgens, nevens anderen, het opzigt over het maken der groote ſchutſluizen in den Binnen-Amſtel. Twee jaren later, en wel in het angstvallig jaar* 1672, *in den nacht tusſchen den* 28 *en* 29 *Junij, de ronde langs de wallen doende, ontving hij, bij die gelegenheid, door het ongelukkig afgaan van het geweer van een' op ſchildwacht ſtaanden burger, een ſchot in de dije, waaraan hij lang kwijnde, en omſtreeks een jaar daarna overleed. Zie* Vaderl. Hist. *D.* XIV. *bl.* 204. WAGENAAR, Beſchr. van Amſterdam, *in folio*, 1e *Stuk*, *bl.* 612, 621, 629. Vaderl. Woordenboek, *D.* XX. *bl.* 463. SCHELTEMA, Staatk. Nederland, 1e *St. bl.* 431, 432.

PLAAT

PLAAT XVII. N°. 48.

Generale Instructie ende ordre van de Gedep^den (*Gedeputeerden*) ende Gevolmachtichden van de Hoogh mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden op s Landts Vloote, met advis ende goetvinden van den L^t. Admirael de Ruijter gearresteert voor de Hooft Officieren, Capiteijnen ende Commandeurs van dezelve Vloote, daer nae sy haer in d'aenstaende Expeditie bataille off rencontre met den vijandt sullen hebben te reguleren.

Eerstelijck wert Ernstelijck gelast, dat int uijt off in Zeijlen van eenige Zeegaten, de cleijne Schepen, de groote uijt de Zeijlen moeten blijven, ende deselve achter aen volgen, om, off de groote Schepen aen de gront quamen te sitten, haer altoos te connen assisteren, op dat deselve groote Schepen gevoechl̄. (*gevoechlijk*) in Zee off binnen mogen geraecken, Ende wie contrarie doet sal arbitral̄ (*arbitralijk*) gestraft worden.

Ende alsoo *enz.*

En off het gebeurde (dat Godt wil geven) dat so een vijantlijck Oorlogh Schip, ofte Schepen veroverden, sal het Schip ofte Schepen geschut,

en-

ende de præmien, daertoe by haer Ho: mo: (*Hoog mogende*) gestelt by den veroveraer, ofte veroveraers met haer Scheeps-volck alleen genooten worden, Conform het placaet daer op bij de hoochgemelte haer Ho: mo: geëmaneert den 10[en] martij 1667, ende gerenoveert den 14[en] April deses Jaers

Aldus gedaen ende geordonneert int s' Landts Schip de seven Provincien desen 9[en] may 1672.

C. De Witt. michiel Ad ruijter

Deze Generale Instructie voor de Vloot van Nederlands Staat, door twee zeer beroemde mannen onderteekend, is vervaardigd in het merkwaardig jaar 1672, toen deze Staat, in oorlog zijnde met Frankrijk, Engeland, den Keurvorst van Keulen en den Bisschop van Munster, in eenen zeer benarden toestand werd gebragt. De kloekmoedige DE RUIJTER *handhaafde op eene mannelijke wijze onze onafhankelijkheid ter Zee. 's Lands Vloot, met den meesten spoed gereed gemaakt, stak voor het einde van April in Zee; zij was een en negentig Schepen en Fregatten van oorlog sterk. Op den 7. Junij geraakte zij met de vereenigde vijandelijke vloot slaags. De nacht maakte een einde aan het gevecht, hetwelk van wederzijde aan vele dappere mannen het leven kostede, waaronder de Luitenant-Admiraal* WILLEM JOSEPH VAN GEND, *en de Engelsche Admiraal* MONTAIGUE, *geteld werden. Hollands aloude*

de zee-roem werd daarbij bevestigd, den vijand op nieuw ontzag ingeboezemd en de grond tot 's Lands redding uit den gevreesden nood gelegd. De RUIJTER *en* CORNELIS DE WITT, (*de laatstgenoemde gevolmagtigde van de Staten op de vloot,*) *onderteekenden deze Generale Instructie, van welke wij, als te uitgebreid zijnde, slechts het begin en slot mededeelen, en die ten regelmaat moest verstrekken voor het te houden gedrag der Scheepsbevelhebberen, bij het uitloopen der Vloot en het ontmoeten van den vijand. — De daarop gevolgde en door ons zoo even aangestipte Zeeslag, is door velen te boek gesteld, onder anderen door* WAGENAAR, *in zijne* Vaderl. Historie, *D.* XIV. *bl.* 23—26; *door* BRANDT, *in het* Leven van DE RUIJTER, *in folio, bl.* 647—676, *en door anderen; terwijl voorts de levensgeschiedenissen van* DE RUIJTER *en* C. DE WITT, *te vinden zijn, behalve in de reeds gemelde* Vaderl. Historie, *en het opgegeven werk van* BRANDT, *in het* Vaderl. Woordenboek, *D.* XXV. *bl.* 233 *en volg. D.* XXXII. *bl.* 324 *en volg. en bij eene menigte andere Schrijvers.*

No. 1

De gebenedydinghe des Heeren, maeckt alle dinghen vruchtbaer.

A	G	N	T
B	H	O	V
C	I	P	W
D	K	Q	X
E	L	R	Y
F	M	S	Z

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

11.

Hansoys broeder tot brederode hoech ghebore
Nu t' eidt van daghen noch groet van goede
Van grote saken heeft hi willen sporen
Daer toe hi int eerste reeth groten spoede
In vlaendren daer nam hi sijn beghinssel
Daer de roomsch coninck te brugghe lach ghetoeft
Aldaer begreep hi groot onderwinssel
Al had hi't beter ghelaten ghelovet dan soe beproeft

5

Hier beghint dat spieghel der menschelikes behoudenisse In welken openbaer werd die valle der menschen Ende die manier der wedermakinghe In desen spieghel so mach een man merken. om wat saken wil. die scepper aller dinghen. den mensch ghescapen heeft

6

Vader onse
die bist inde hemelen
gheheilicht si dine na
me toecome moet din
rike. dijn wille ghescie
ind eerden als inden
hemel. ghif ons huden
onse daghelics broot
en vghif ons onse scout
als wi den ghene doen
die ons sculdenaers sij.
en en laet ons niet lei
den in becoringhe. mer
vlosse ons van allen
quade Amen.

7

Waert dattet liden ons niet en beswaerde ende en bedructe so en sonder gheen liden moghen hiet. wanneer dat liden ende bedructe teghen woerdich sijn so brenghen si den menschen droefheit ende sericheit mer wanneer si ouer sijn ende mense verwonnen heeft soe heuet die mensche groete blischap van binnen liden heuet een corte bitterheit mer een langhe suete heit Die ghewoente druckte te hebben verwint den rouwe vant liden ende brenghet enen mensche daer toe dat hi liden ende voersvoet lust tel achter of cleyn rekent te wesen

8

Sit die here sprac alle dese woerde. ic ben die here dijn god die di gheleit hebbe wten lande van egipten vanden huyse des dienas [Dat ierste ghebodt]
Du en sults gheen vreemde gode hebben du en sults di gheen beelte maken noch eghene ghelikenissen die boven es inden hemel ende in deerde beneden noch van dien die inden water sijn onder deerde

10

Dit is van dat edele lant van cockaengen

Die nenghe is menighande
Die comen der in alle lande
Om dat lijff mede te ondraghe
Hoert wat ic v sal ghewaghe
Fer quia lacste in een lant
Daer ic vecomt was en onbecant
Ey moech di hore wond groot
Wat god den luden der ghebeet
In dat lant te wese ende te sijn
Sonder arbeit ende sonder pijn
Dit wort den luden wel becant
Sach ye man beter lant
Dan dat lant van cockaengen
Die helft is beter dan al spaengen

12

Ghegroet so si die maghet soet daer god wt na bleef ende bloet al op den dach van heden si heeft gebaert een kyndekijn al sonder wee of sonder pijn dat seder was van le den

Duo:

Ghegroet moet sy die maghet soet daer god wt na bleef ende bloet al opten dach van heden si heeft gebaert een kyndekijn al sonder wee of sonder pijn vzied was van leden

9.

Item een scip laghe in eenre havene tot amsterdam of tot anderen steden ende worde drivende op een ander scip ende hem scade dede dat soude hi half ende half ghelden

Item een scip dat coemt in eenre havene dat sal een dobber op sijn ancker hebben ende waer dat hijs niet en dede ende daer scade bi ghesciede dien scade soude hi half beteren

N°

Wi florens graue van hollande en van zelant maken cont allen den
genen die dese litren sullen sien ende horen dat wi hebben geghenen florense onsen neue onser
moyen sone heren aleyd van henegowe der. Johans wif van auoms wilen was onse woninge die
have was inde al dat lant dat wi dat hebben liginde tussen der ouder stat en maven bae damme hof
staden ende al der. gerechte en viscerie ende slufe die ons toe bestarn dat hise van ons holt te leene
inz. Ende omdat wi willen dat diese dinc si ghehouden inde ghestade so hebbe w. dit
gesegelt met onsen seghele ende gebidden minen here Gwioun graue van vlandren ende march.
van namur. Den abbe van middelborgh heren Wolfferen van Sidekerke den here van Vorn. Den heren
van telingen. heren philipse van den poele heren bodewin cousin heren Dideric van bredevode ced
dees ende anders onse man van zelant die alle hie ouer waren dat si hir ane hangen hare seghele
mitten onsen. Dit was ghemaket ende bescreuen te Bruggha van ons heren jaren. M. CC. ach
ende sestich sondaghs na sente lukes dach evangel

15.

Ic florens van borsel orconde met desen brieue dat ic op al min goet minen her den graue van hollant
ghelouet hebbe stadeloes to houden van den goede dat ic van hem houde en dat ic minen wine tert
sekerhede van anderen goede han [illegible] an bewiset hebbe also als mins heren brief hout. dien min
wif dar op heuet. Dese brief wart ghescreuen in den jar ons heren. M. CC ende lxxxii. des sater
daghes na ons heren upvart

16.

Wi Florens Grave van Hollant van Zelant ende here van Vrieslant maken
cont alle den ghenen die dese letteren sullen sien of horen lesen. dat philips van
Groeuelde onse baliu van Suthollant voer ons quam ende orconde voer
ons. dat die hemeraderen van Rijderwert. ghewiset hebben met enen vollen
commesse voer hem dat niemen den twe dike (het staens dikes dat die
[illegible] commen sal op den Ambochtsheren ende ewelike op hem bliuen alse
randen Ambochte van Riederwike. Ende dese kenninghe van onsen baliu
ende die vorghenoemde commesse dat die vorsade hemeraden van Riederwert
ghewiset hebben alset vorscreuen es houden wi stade ende vaste. ende ghe
bieden ewelike vast te houdene. In orconde van desen brieve Ghegheven
in ons heren jare. dusent twehondert ende een ende neghentich
des dunredaghes na half uusten inden haghe.

No 17

Wi henric bider ghenade gods abt/ende ghemene couent van sinte pouwels tutrecht/ doen kont alle den ghenen die desen brief sullen sien of horen lesen/ dat wi dien vrien eyghendom/ van alle dien goede/ dat henric van honthorst de ionghe/ van ons helt/ dat ghelegen is an de lint/ storte claerliken quite ghescouden hebben/ ende quite scelden/ mit desen tieghenwordighen brieue/ tote gueders behoef van mong forde ende sire erfname voort so ghene wi macht desen tieghen-wordighen bode de houder is des briefs/ te ghenene gueder voir ghenoet/ dien vrien eyghendom van desen voerseyden goede mit gherechte daert ghelegen is ghelike ons seluen/ sonder alreande wederseggen. In orconde des briefs/ besegelt mit onsen segellen ghegheuen int iaer ons heren/ dusent drehondert ende seuen tiene/ in sinte martijns daghe in den zomer. de men heet sinte martijns scuddecorfs dach - - ———

18.

Wi Willem graue van henegouwen van hollant van zelant ende here van vrieslant maken cont allen luden dat wi onse .xij. morghen lands liggende an die lantstroe die heten der hucland / ende ons onegaliman van Jan vander hulen verliet hebben Rolof den Ruter van Montfoorde [illegible] Rolof voorseit die .xij. morghen eighen lands [illegible] liggende an desen lande. Ende op dit vorscreuen land sal hi een steenhuus maken. Ende dat huus [illegible] ende die .xij. morghen lands vorscreuen eighens zal die voorseide Rolof ons of onsen ghelden bode in [illegible] mit allen rechte van den lande. ende dat huus ende die .xij. morghen lands vorscreuen zal Rolof voorseit ende sine [illegible] erfnamen van ons ende van onsen nacomelinghen [illegible] etc.

In oirconde desen brieue besegelt met onsen zeghel. Ghegheuen tUtrecht des woensdaghes voor ons heren [illegible] Int iaer ons heren .ccc. xx. ende [illegible]

19.

Willem oudste zone van Henegouwen grave van Hollant van Zelant ende here van Vrieslant maken cont allen luden dat wi [illegible] heren broeder [illegible] van onsen lieven [illegible] van [illegible] ende van [illegible] dien hi ons ghedaen heeft [illegible] in den stride die wi [illegible] op die [illegible] bi den [illegible] ende wi Zelant [illegible] ghegheuen [illegible] bi sonnen [illegible] van onsen [illegible] ende [illegible] pont [illegible] schellinghe ende achte penninghe [illegible] groten [illegible] ghegheuen [illegible] te Batlaer [illegible] In oirconde desen brieue bezeghelt met onsen zeghele. Ghegheuen in [illegible] des Donredaghes [illegible] Int iaer ons heren [illegible] ende dertich

N° 20.

Aelbrecht bi goeds ghenaden palensgreve biden rijn hertoghe in beyeren ruwaert van henegouwen van hollant van zeeland en van vrieslant doen cond allen luden dat wi ghelooft hebben en ghelove onsen lieven neve Hendrike der borgreve van montfoorde alse weert dat zake dat hem yemant wie hi ware iet of yemant hinderde of storen woude en oerloghen dat hi bescheyt en betermighe bi ons nemen en ghenen woude van dien zaken daer of vreren machte dat wi sijn huus daer in werden en bliven sullen en te beschudde comen mit alle onser macht tot dier tijt toe dat hem bescheyt en redene van dien zaken bi ons gheschien mach. In oirconde desen brieve bezeghelt met onsen zeghele. Ghegheven tot Stoenhoven des woensdachs na alre heylighen dach Int iaer ons heeren m ccc lxx en [illegible]

21.

Gwy van chastillon grave van Blois here van avesnes van beaumont van Scoenhoven ende vander Goude doen cont allen luden dat wij vor ons ende vor onse naecomelinghe ghelooft hebben ende ghelove in goeden trouwen onsen lieven ghetrouwen neve den here van montfoort dat wi hem scadeloos houden sullen ende wael quiten van allen vorwaerden ende ghelieften die hi met ons gheloeft heeft ende bezeghelt met sinen seghel alse van eenre somme van vierdusent francken daer die lombaerde van dordrecht onse brieve of hebben die hi mede bezeghelt heeft ende sullene ontheffen van hooftghelde comer cost of scaden die hem in enigher manieren daer af comen mach sonder enich verbrec of arghelist. In oirconden desen brieve ende onsen seghel hier aenghehanghen. Ghegheven op onsen castele tScoenhove des anderen daghes in Junio int jaer ons heren dusent driehondert seventachtich

22.

Ic Dirc van der Kerke here van Hedel doe cond allen luden dat ic ghelooft hebbe ende ghelove in goeden trouwen den here van montfoerde minen swagher scadeloos te houden tontheffen ende wael te quiten van allen coste ende scade die hem comen of comen mach alse van vijf ende tachtich marc lodichs silvers [illegible] die hi met mi ende met anders minen borghen in eenre openen brieve tien jaer lanc ghelooft heeft den luden des dekens ende des ghemeyns capittels van Sinte Peter tUtrecht. In kennissen der waerheit bezeghelt met minen seghel. Ghegheven int jaer ons heren dusent driehondert achte ende tachtich des maendaghes na Sinte Jacobs dach

23.

Ontfanc

Dit is alsulc ontfanc als die kercmeesters te samen ontfanghen hebben van den hoofstgelde an die noortzide vander kerke als meyster Claes Jorden Claes z. Jan van Lekenes ende Jan Crom z. Inden iaer van xiiij hondert

Eerst van Jan Claes Simons z. ende Thomas Rode Jans z. · c · c · lb ende · x · [illegible] hebben ghecocht om i lb ende noch ontf. iiij lb · xij s · viij d ·

Willem van beyeren bi der genade gods palensgrave opten rijn hertoge in beyeren, grave van henegouwen, van hollant, van zeelant ende heer van vrieslant doen cont allen luden dat wij
verliet hebben ende verlien mit desen brieve onsen getrouwen Willem heer van Montfoirde ende hem den geenen die
bestorven sijn bi dode ons getrouwen heer Henric heer van Montfoirde sijns vaders wien god genadich sij / dat huys tot
linschoten mit [illegible] morgen lants, timmeringe ende anders dat daer op staet, te houden van ons ende van onsen
nacomelingen, Willem voirs. ende sijn nacomelinge tot enen ommesterfliken erflien gelike onse getrouwe sijn vader voirs.
die van ons te houden plach / ende die brieve daer of inhouden ende begripen. Hier waren over onse getrouwe rade ende
manne heer Clais van Borsselen van Cortgene, Philips van Wijc / Willem van [illegible] ende Dirc [illegible] / In oirconde
desen brieve besegelt mit onsen segele. Gegeven inden Hage opten neghen ende twintichsten dach in octobri Int jaer
ons heren dusent vierhondert ende elleve

25

Ic Jan Clement [illegible] zoen doe cond allen luden dat heer Johan van den Vliet ridder mi sculdich was sesse ende tachtich gouden [illegible] cronen
die hi mi an minen lieven heer van Montfoirde bewijst heeft, gelijc die brief van quitancien die van gegeven dat claerlic inhout ende begripet / ende
want mijn lieve heer van Montfoirde voirs. mi dese voirs. sesse ende tachtentich cronen wtelic ende wael betaelt heeft, so scelde ic den selven minen
lieven heer van Montfoirde voirs. ende alle die gene die des van rechte quitancie behoeven van deser voirs. summe gelts clairliken ende all quite mit desen
brieve / ende des te oirconde ende getugele ende want ic op desen tijt selve genen zegel en hebbe so heb ic gebeden Engebrecht van Lorch stalun heer Vranc-
ken van Borsselen dat hi desen brief over mi bezegelt heeft mit sinen zegel hier an gehangen opten [illegible] dach in [illegible] Int jaer ons
heren m. cccc. [illegible] ende twintich

26

Ic Gerijt van Zijl ridder doe cond allen luden alse aensprake tusschen [illegible] gemaect ende gesloten is geweest tusschen minen lieven heer van Montfoirde ende mi
van der hartichheit van Purmerende ende noch mit [illegible] ende van der ambachtsheerlicheit van Purmerlant ende [illegible] mit anders horen
toebehoiren, erfpachten ende anderen goeden, als die brieve van der [illegible] dat wtwijsen ende verclaren, so bekenne ic mit desen brieve ontfangen hebbende van
minen voirs. lieven heer van Montfoirde die somme van [illegible] dusent vierhondert ende [illegible] gulden [illegible] tot achtentwintich groete
vlaems [illegible], den lesten pae mitter [illegible] als die brieve van der [illegible] segel dat wtwijsen / [illegible] voirs.
[illegible] ende te wel betaelt, ende dair of quijt scelde minen voirs. heer van Montfoirde ende allen anderen dien
quitancie off behoirt tot allen dagen / In oirconde desen brieve ende mijn segel hier an gehangen. Gegeven inden Hage opten [illegible] dach in Julio
Int jaer ons heren dusent vierhondert ende dertich

David van Bourgoendien bij der genaden gods bisschop tUtrecht, Doen kondt enen yegeliken dat terstont als wij onsen lieven neve Johan Borchgreve tot [illegible] uitvoirde in tegenwoirdicheit onser drier Staten verlyet ende verleent hadden alsulke goeden als hie [illegible] ons ende onsen gestichte te leene houdende is, soe heeft die selve Johan Borchgreve onse lieve [illegible] ons gewoonlicheit ende volcomen macht gegeven, des edelen onsen lieven neve Johan Greve van Nassouwen heer tot Breda etc. vier jaerlang geduerende ende daert en tusschen tot synre wedersoggen, alle syn saken te bewaren die hie binnen onsen gestichte van Utrecht te doen hebben mach, daer hem te moegen daeran ende laten, alle tghene dat hie selve soude moegen daeran ende laten oft hie tegenwoirdich were, ende soe wes bij den voirss. greve oft synre gecommitterden in sinen saken voirss. sullen gedaen werden ende bijde tot desen dage toe gedaen ende gescheet is geweest, dat heeft die selve Johan Borchgreve voirss. voir [illegible] is verwilkoert ende gelooft gans gestade ende onverbreeckelick te houden tot ewigen dagen sonder argelist, daer hem verbindende alle syn goeden roerende ende onroerende soe waer die gelegen moegen wesen. Hier waeren overseen an die edele ende erbaer onse lieve neve ende getrouwe rade her Gysbrecht van Brederode domproost onser kercken tUtrecht ende proost S. Donaes tot Brugge, her Johan [illegible] deken ende meister Johan [illegible] canonick onser kercken voirss., her Johan van Montfoirde [illegible] Johan van Nyenrode [illegible] Jacob van Nyevelt, Gerit van Zuylen van Blikenborch ende meer anderen van onsen raden ende dienaren. Des in oirconde brief besegelt mit onsen segel. Gegeven in onser stat van Utrecht int jaer ons heren dusent vierhondert een ende sestich op den eenendetwintichsten dach in Meye.

Ponkere

Erbaer guede vrienden weter lieve kerckmeysters
dat ick u sende mit Johan [illegible] ii of iii [illegible]
den geest van [illegible] [illegible] ende wet ghy van hem
nemet dat sendet my in [illegible] weder om niet
meer op dese tijt God sy mit u. Ghescreven a° lxxvi
des mandages na mey dach en [illegible] mede [illegible]
menninch stuck dat ghy ontfangen

Johan [illegible] to
Zwol

N°29.

Walraven heer tot Brederode tot Vianen burchgrave tot Utrecht ende heer ter Ameiden doen kondt allen luyden dat op huyden datum slechts voir ons ende onse mannen van leene hier na bescreven gecomen is die Edele ende geboertighe vrouwe Yolante van Lalaing vrouwe ende weduwe tot Brederode tot Vianen etc. myne lieve vrouwe moeder [illegible]

[illegible]

Int jaer ons Heren duysent vierhondert vyff ende tachtich opten sesten dach in Februario

W. d. Brederode

30

Item ... so zyn die .9. mannen die niet ... ende der
... binnen Amstrade maicten optin .11. dis voirss met
als boven verhaelt by sheper van Amstrade inde ...
verdoesen ende ... in heer ... tot dat ...
... heer hett ... den eene ... beest den
heer altoes meer den anderen voet op ... den derde
... werden ... ende ... anstuerricht
ende sy ... mit ... op ... gestelt

N° 32

Item den [illegible] Martij Anno xv[c] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ende [illegible] [illegible]

[illegible] de [illegible] gehoort [illegible] dat [illegible]
by [illegible] ende [illegible] van [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
van hem [illegible] dat hy [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] heeft [illegible]

33

Eersame lieve besundere, Alsoe die heere van Rosenberch wesende
vander cameren vanden Roomsch Coninck mit andere Edellnyden tegenwoirdel
reyse in Hollandt om die groote begeerte die hy heeft tselue landt te
besiene, waer toe wy hem toegebrocht hebben eenige Edellnyden van
onsen huyse om den seluen geselscap te houden, So daeromme ons vrientel
begeeren dat als den voirs heere by vlieden commen sal, ende oock dese
tegenwoirdige getoont sullen worden, den voirs heere van Rosenberch
mit synen geselscape wilt ontfanghen ende wel tracteren, ende
alle gunst eer ende adresse bethoenen soe verre u eenichs mogelick is.
Waerinne ghy ons sunderlinge vrientscap doen sult bereet wesende
van gelycken te doene. Dat kenne god den [illegible] bidden u lieden te
geven lanck salich leuen. Gescreuen te Bruessele den [illegible] marty
1562

Wilhem bider gratien godts, prince van Orangie
graue van nassau Stathouder van Holt zeelt Utrecht

U lieden goede vrient

Guille de nassau

No. 34

Den xv augusti anno xv^c lxvj

Peeter [illegible] Capiteyn vande [illegible] [illegible] luitenant vande [illegible] [illegible] gesellen. [illegible] [illegible] [illegible] burgemeesteren by [illegible] [illegible] [illegible] ende [illegible] tot vrede ende [illegible] [illegible] ende [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] volnaert ende [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] predicatie binnen der stede. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] predicatien [illegible] [illegible] Ende [illegible] [illegible] [illegible] predicatie ende [illegible] zal [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dan [illegible] [illegible] stede [illegible] [illegible] souden mogen werden.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[signature]

No. 35

Extract

Op huyden hebben mijn heeren der Burgemeesteren geauthoriseert die overluyden vanden drie schutteryen deser stede, omme voor dese tyt de [illegible] ende capiteynen, by [illegible] van heeren [illegible] gestelt gerecht te [illegible] [illegible] elcke schutterye drie pri=sonen vande vredelievende ende discreetste schutters, makende te samen negen persoonen, [illegible] welcken als vanden gemeenen schutteryen wegen de burgemeesteren stellen mogen [illegible] als die van noode wesen zal, aengaende de bewaringe ende welvaert deser stede voor allen oproer, rumoer ende bedaerfenisse. Actum den xiiij^{en} dach [illegible] maerte anno xv^c zesendesestich, ter ordonnantie van my als secretaris

Van heere [illegible] / No. [illegible] [illegible] Capiteyn / [illegible]

[signature] Franc. [illegible]

35

Den Capellaens chamer tumeren
tsalarys iaerlik ghin versteert
over iegelek iaer / beginden

Inden eersten Eenen vyfftich sinoren
bedraecht — 6 Carolus gl. vi st
en een halff st

Item achthien missen · 18 · st

Item den hoechtyt van prysters 16 st

Summa viij Carolus gl. 6 st more

36

Item den ewygh memorie voor die heren in toecomende tyden
ofte dat wesse mochte gheburen van weghen die costen die die
priesters gedaen hebben op den maeltiit die contract van die
minnebruders actum A° 1570 den 16den July binnen aemsterdam
Item int eerst soe syn daer ghewest heren int ghetal 40 soe priesters
soe patres soen regulares en oock pr en procurator van die cartuseres
aengaende spys en dranck
Item int eerst 1 aem wyns rinsche wyn
Item anderhalff fath biers ..
Item 29 hoenderen daer van 5 gestowet wadden met curnt en lamoen
Item 32 konynen daer van 12 ghebacken in pasteyen
Item drie schagen avereel
Item 2 hamen
Item 4 soetemelcs kasen
Item 2 groene cleyne kaeskens
Item cappers olyven tot ter ghemaecke
Item 50 lamoenen
Item den ingelegen olyven
Item den boen karsen
Item drie ghereichten van vesch voor pr van die cartuseres met syn procurator en twee
Item radys | peterselyinge
Item salade op den avent mael
Item 160 poffen broot
Item 80 tarwen broot — stuck van 1 oertgen
Item dese spys en dranck is all bereyt op twe tafelen yegelyck tafel
van 20 en ghedekt ende al ghetoet 2 — leeren ende en ..

by my Jan van persyn bruyker

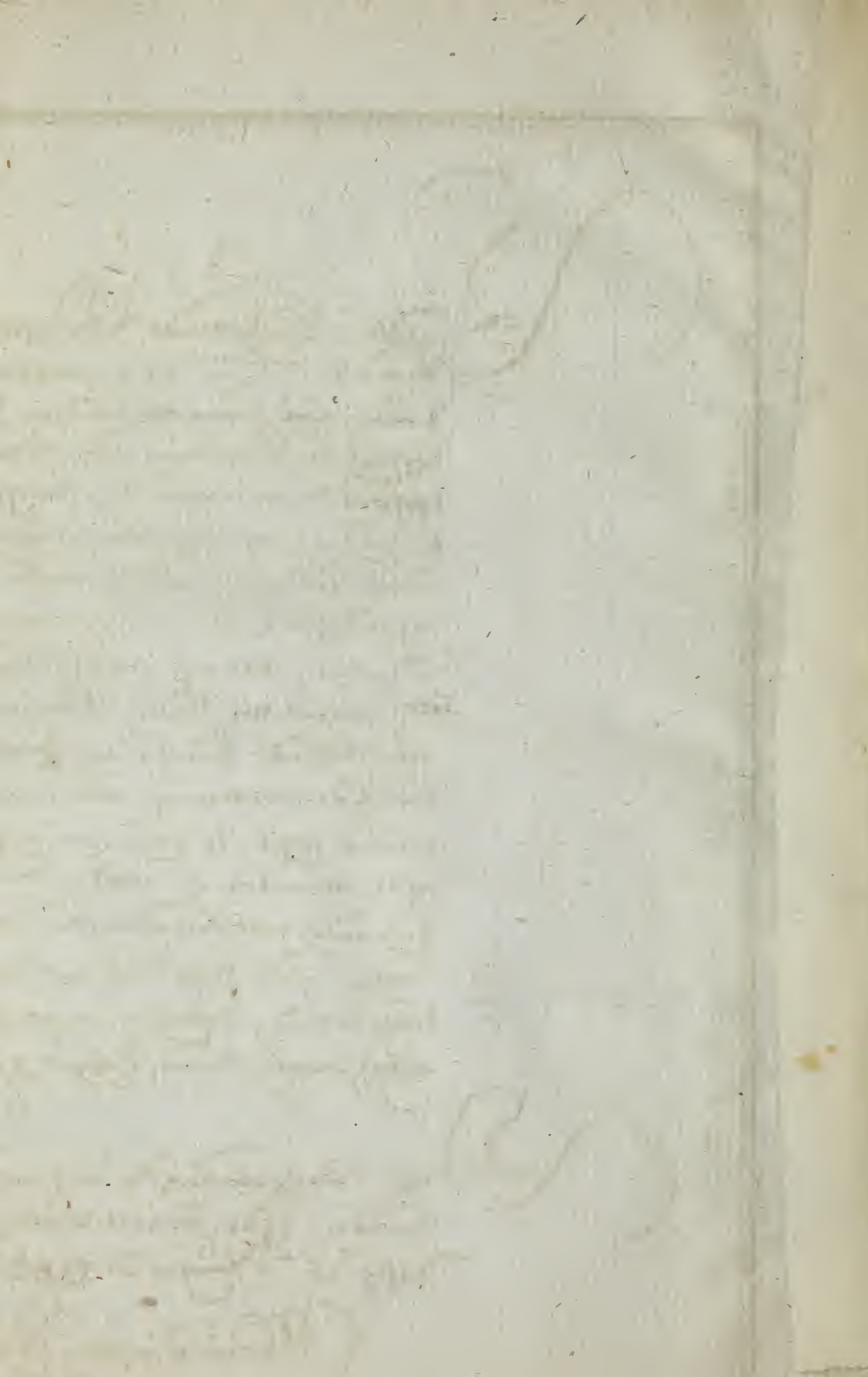
Edele hoochgeleerde Eersame wijse ende discrete besundere goede vrienden, Wij verstaen dat eenighe als last hebbende van u lieden, hen souden verbinden de Heerlicheijt van Odijck tegens de Costumen ende usantien tot noch toe gepleghen ende tegens de privilegien der voorss. Heerlicheijt onder haere contributie te houden, alsoe geschieden blijckt de Requeste die u bijden Rentmeester aldaer sal gepresenteert worden, sult mogen vernemen, Ende alsoe deselve Heerlicheijt onsen Heer ende Broeder den Prince van Orangien ende onse suster van Orangien als Grave ende Gravinne van Buren is toecomende, ende vele redenen u dat deselve als wesende kinderen van haeren vader die dese landen haere vrijheijt verworven, ende omme deselve te mainteneren den doot geleden heeft, in haere privilegien, soo nijet gevordert, ten minsten nijet verkort en worden, Soo versoecken wij u lieden hertelicke seer vriendelick dat ghij op de voorss. Requeste wilt letten, ende soo daerinne doen wesen als ghij u lieden daertoe sult bevinden behoorlick te wesen, Ende sal ons daeraen doen angenaeme vrientschappe geschieden, Hiermede

Edele hoochgeleerde Eersame wijse ende discrete besundere goede vrienden, zijt Godt bevolen, Geschreven binnen Utrecht desen 26 Augusti Ao. 1586

Mauritz geboren Prince van Orangien Grave van Nassau Marquis vander Vere ende van Vlissingen,

U lieder seer goede vrient
tot ubben dienste

Maurice de Nassau

38

Wy Dienaren der Ghemeinte Jhesu Christi hier onderghescreven
soe van der Duitsche als van der Franchoische tale, bekennen
met dit onsen handtschrift van dit tegenwoordighe Dienaren
deel onser stipendiums verschenen den eersten Augusti anno 88
van den heeren kerkmeesters ten vollen betaelt te wesen,
mitsgaders oock van alle voorgaende verschenen termynen, dewelcke wy
derselvighen der goeder betalinghe bedancken. Toirconde van der
[illegible] hebben wy dit tegenwoordighe een yeghelick besunder met
onse namen onderghescreven. Actum den 4 Augusti anno 88
stilo novo

Johannes Ambrosius Dienaer
binnen Amsterdam

Everard Hoorne [illegible]

Johannes Kuchlinus

Petrus Plancius

Joannes Hallius

della Grene [illegible]

40.

Al wie in liefd het quaed bedrijft,
De lust vergaet, maer 't quaed dat blijft.
't Is al goed wat hy doet, dien men bemint.
't Is al quaed, dien men haet, wat hy begint.
Het gaet u wel, als gy zelf staet,
Al in den brand [illegible] [illegible].
Die tyd geeft en tyd laet glyden,
Sal zyn leven niet bedyen.
[illegible] op geen hoger staet,
[illegible] geen groter Moeder-maet.
Zo 't waer, 't staet uit gird,
Niet anders dan [illegible] verkeerd.

39.

Mons. Lugtenburch, Alsoo ick [illegible]
by [illegible] betalinge [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] memorie te
adverteren [illegible] [illegible] betalinge [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
den [illegible] 1611

U. E. dienstwillige

Johan van Oldenbarnevelt

N:41

Seltsame ende merckelicke (verwonderenswaerdiger)
OVDERDOM
van man ende wyff
ten Delft in Hollandt int iaer 1605 gestorven,
die tsamen in echten staet geleeft hadden
LXXV iaren.
van de Magistraet op stadts kosten begraven

Alsmen dusent ses hondert ende vyff haet geschreven
Den eenentwintichste Janus, wil dick te verklaren
Heeft Antonis Corneliszoon de werelt begeven,
Als hy dit selve geleeft een meer als hondert iaren
En Machtelt Huyghen sijn huysvrouw, most oock van haer leven
"Drie" Weynich weken naer hem / ...
Hy van Lib, en sy van Hillegom, geboren waren
Wettelick over de vyff en zeventich iaren getrouwt:
Syn beyd' op de tweentwintichste (in alder ...)
Door last des Magistraets / die haer consent daer toe gaven /
Ter eeren haer ouderdom / die soo langh was getrouwt,
Binnen Delft ... / sind' in de Nieuw Kerck begraven.
Drie rijcke wonderen merckt men in dees twee arm van haven /
Dat is, datse beyd door weldaet gansch verwondert syn:
Soo langh geleeft, lang getrouwt, en gelyck gestorven syn.

Petrus Scriverius.

42

het wonderbaerlijckst hooft
op diamante stylen
doen t overoud gezach
van bondelen en bylen
Cornelis Jacobs eerbiedichlijck behouden,
dade met den tabbaert aen
bij met den kindt quam treden,
geen koopers adelt hem aff
soo bedwongen als zijn bladen
met wereltse wijs gestarnt
en spreucken rijck geladen
met regelen van Staet
welsprekendentheijt gezeijt
met wijsheyt heerlijck
en bondich en beknopt

I VONDEL

47.

De Suppl.t sulles ... op ... ende addressen ... Schrijving, alsoo hy Haer Ed: Agtb: by Provisie, ... geconsenteert, dat hy ... tot nader ordre. Actum 31. xber. 1670. in Amsterdam.

Gerard Hasselaer

No. 3

Edele, mogende, Heeren

Mijn Heeren. deese onderstaende is copije mijnder missive aen haere Ed: mog: so alsoo ick aen uwe Ed: mog: sonderlinge niet anders en hebbe te verbittigen, sal het deselve voor advijs van ons ten aendoge mogen strecken. so ick sal blijven

Mijn Heeren.

Int Eylant wicht desen 29en Decembris 1626.

Uwer Ed: mog: onderdanige dienaer

Laurens Reael

[illegible]

N° 345

Monsr. Onsiele

V. L. missive vanden 8en deser loopende
maent, met het opgeooft, ende dat ghy begeert,
ende voor uwe, sijn mij ter behoorlijcker
tijdt wel toegecomen, en gaet hier
nevens, in voldoeninge van dien, de somme van
drieentachtich Car: gls; [illegible] V. L.
[illegible] [illegible], sal blijven

V. L. goede vrint
[illegible] 1655.

[illegible] den 14en Julij
1655

16

Monsieur Antonides

Om dat mijn dienaer de voornoemde [illegible] te
dienen den overslag van de [illegible] maeckt,
welcke ick wel te weten heb groot ofte
hoe veel [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
sal, [illegible] versoecke ghe mij believe te
laten weten, [illegible] den halve [illegible] als
[illegible] dat [illegible] op den vaart [illegible]

[illegible]

No. 8.

Generale Instructie

ende ordre vande Seynen ende [illegible]
vande Hoogh Mogende Heeren Staten Generael
der Vereenichde Nederlanden op 's Landts Vloote
met advys ende goetvinden vanden Lt. Admirael
de Ruyter geapprobeert voor de hooft
Officieren, Capiteynen ende Commandeurs
vande selve Vloote, daer naer sy haer in d'aen-
staende expeditie, batailles ende rencontre
met den vyandt sullen hebben te reguleren

Het Eerste. Wordt ernstelijck gelast dat niet uyt off in Zeylen
van eenige Zeegaten, de cleyne Schepen, de groote uyt de Zeegaten
moeten slepen, ende deselve achter aen volgen, om, oft de groote
Schepen aende grondt quamen te sitten, haer aenstonts te comen
assisteren, opdat deselve groote Schepen geraecklijck in Zee oft
binnen mogen geraecken, Ende die contrarie doet sal arbitrael
gestraft worden,

Ende alsoo – etc –

Wordende het geboden (: dat Godt wil geven) dat so een
Vyandtlijck Oorlogs Schip ofte Schepen verovert worden, sal het
Schip ofte Schepen geschint, ende de premien daertoe by haer
Ho: Mo: gestelt by den veroveraer, ofte veroveraers met haer
Scheeps volcke alleen genoten worden, Conform het Placaet
daerop by de hoochgemelte haer Ho: Mo: geëmaneert den 10e
Martij 1667. ende gerenoveert den 14e April deses Jaers
Actum gedaen ende geordonneert int 's Landts Schip de Seven
Provincien desen 9e May 1672.

C. de Witt

Michiel de Ruyter

